مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
دفتر مطالعات اجتماعی
مسلسل: ۲۲۰۲۵ ■ آبان ۱۴۰۵

ارزیابی عملکرد بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت (از منظر قانون بودجه ۱۴۰۴)

تاریـــخ انتشـــار: ۱۴۰۵/۸/۱۷
Publish Date: 2026/11/08

عنوان: ارزیابی عملکرد بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت
(از منظر قانون بودجه ۱۴۰۴)

تهیه و تدوین (Author) **:** اکبر زین‌العابدینی

واژه‌های کلیدی: آسیب‌های اجتماعی، لایحه بودجه، سازمان امور اجتماعی، ماده (۸۵)
ناشـر: مرکزپژوهش‌های مجلس شـورای اسلامی

DOI: https://doi.org/10.22034/mrc.report.22025
Permanent Link: https://report.mrc.ir/article_12049.html
Publisher : Islamic Parliament Research Center of Iran

شماره مسلسل:۲۲۰۲۵
کد موضوعی: ۲۱۰

عنوان: ارزیابی عملکرد بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت (از منظر قانون بودجه ۱۴۰۴)

نوع گـزارش: طرح/ لایحه☐، نظارتی■، راهبردی☐، پیش‌نویس قانونی☐
نام دفتر: مطالعات اجتماعی (گروه مسائل و آسیب‌های اجتماعی)
ناظران علمی : ریحانه رحمانی‌پور، کمیل قیدرلو
اظهارنظرکننده: صابر جعفری کافی آباد
اظهارنظرکننده خارج از مرکز: توحید نوبخت ارسی(ناظر اجرایی در وزارت کشور)
گرافیک و صفحه آرایی : سمیرا صادقی عسکری
ویراستار ادبی : ـــــ
تاریخ شروع مطالعه : ۱۴۰۵/۰۶/۰۱

نمایه در پایگاه مرکز اطلاعاتی علمی جهاد دانشگاهی (SID)، پایگاه مجلات تخصصی نور (Noor Mags)

فهرست مطالب

چکیده ۷
خلاصه مدیریتی ۸
۱. مقدمه ۹
۲. پیشینه پژوهش ۱۰
۳. چارچوب سیاستی ۱۱
۳-۱. برنامه هفتم پیشرفت و آسیب‌های اجتماعی ۱۲
۳-۲. ارزیابی ماده بند «الف» ماده (۸۵) ۱۳
۴. بررسی اعتبارات برنامه‌های فوق‌العاده دستگاه‌های اجرایی ۱۳
۴-۱. سازمان بهزیستی کشور ۲۰
۴-۲. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ۲۵
۴-۳. قوه قضائیه ۳۰
۴-۴. سازمان بسیج مستضعفین - معاونت اجتماعی ۳۳
۴-۵. هلال احمر ۳۵
۴-۶. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی) ۳۷
۴-۷. فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران ۴۰
۴-۸. سازمان امور دانشجویان ۴۳
۴-۹. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ۴۷
۵. ارزیابی کلی ۴۹
۶. ارزیابی حکمرانی بودجه‌ای آسیب‌های اجتماعی در بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم ۵۰
۶-۱. تمرکز نهادی در اختصاص بودجه آسیب‌های اجتماعی ۵۰
۶-۲. داوری تحلیلی سنجه دوم: قابلیت ردیابی و پاسخ‌گویی بودجه‌ای ۵۰
۶-۳. داوری تحلیلی سنجه سوم: نسبت پیشگیری به درمان در ساختار بودجه‌ای آسیب‌های اجتماعی ۵۰
۶-۴. داوری تحلیلی سنجه چهارم: میزان هم‌راستایی نهادی بودجه با سیاست‌های کلان اجتماعی ۵۱
۷. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۵۱
منابع و مآخذ ۵۲

فهرست جداول

جدول ۱. تحلیل پیشینه پژوهشی ۱۰
جدول ۲. اعتبارات سازمان امور اجتماعی (ردیف ۱۰۵۰۳۰) ۱۳
جدول ۳. برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴ ..... ۱۴
جدول ۴. تعداد برنامه، فعالیت و نوع اعتبارات برنامه‌ها برحسب دستگاه اجرایی ۱۵
جدول ۵. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، سازمان بهزیستی برای برنامه‌های فوق‌العاده ۲۰
جدول ۶. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای برنامه‌های فوق‌العاده ۲۶
جدول ۷. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، قوه قضائیه برای برنامه‌های فوق‌العاده ۳۰
جدول ۸. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، سازمان بسیج مستضعفین - معاونت اجتماعی برای برنامه‌های فوق‌العاده ۳۴
جدول ۹. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، هلال احمر برای برنامه‌های فوق‌العاده ۳۶
جدول ۱۰. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی) برای برنامه‌های فوق‌العاده ۳۸
جدول ۱۱. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران برای برنامه‌های فوق‌العاده ۴۱
جدول ۱۲. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، سازمان امور دانشجویان برای برنامه‌های فوق‌العاده ۴۴
جدول ۱۳. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی برای برنامه‌های فوق‌العاده ۴۸

فهرست شکل‌ها

شکل ۱. سلسله‌مراتب برنامه‌ریزی ۱۲
شکل ۲. سهم برنامه‌های فوق‌العاده از ردیف بودجه ۱۰۵۰۳۰ ..... ۱۴
شکل ۳. وظایف سازمان امور اجتماعی ۱۹

ارزیابی عملکرد بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت (از منظر قانون بودجه ۱۴۰۴)

چکیده

گزارش حاضر با هدف ارزیابی عملکرد بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت (برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی دستگاه‌های اجرایی)، از منظر تخصیص اعتبارات در قانون بودجه سال ۱۴۰۴، با تمرکز بر ردیف بودجه‌ای ۱۰۵۰۳۰ سازمان امور اجتماعی کشور تدوین شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد اعتبار مصوب این ردیف با کاهش ۱۶٫۷درصدی نسبت به سال ۱۴۰۳، به ۲۰۰۰ میلیارد تومان رسیده است. از این مبلغ، حدود ۴۳۷ میلیارد تومان، معادل ۲۲ درصد، به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی اختصاص یافته است. سازمان بهزیستی کشور و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به‌ترتیب با سهم حدود ۴۱ و ۲۵درصدی، نزدیک به دوسوم اعتبارات این برنامه‌ها را در اختیار دارند. افزون‌بر این، غلبه اعتبارات هزینه‌ای، تمرکز منابع در شـــمار محدودی از دستگاه‌ها، ضعف قابلیت ردیابی اعتبارات از مرحله پیش‌بینی تا تخصیص و هزینه‌کرد و ابهام در تعریف برنامه‌های فوق‌العاده و تمایز آنها از فعالیت‌های عادی دستگاه‌ها، از مهم‌ترین چالش‌های شناسایی‌شده است. درمجموع، اگرچه وجود حکم قانونی مشخص، ردیف بودجه‌ای معین و برنامه‌ها و فعالیت‌های دارای اهداف کمی، زمینه مناسبی برای مداخله و نظارت فراهم کرده است، کاهش اعتبار ردیف و کاستی‌های موجود در سازوکار تخصیص و پاسخ‌گویی، تحقق اهداف پیش‌بینی‌شده را با محدودیت مواجه می‌کند. براین‌اساس، پیشنهاد می‌شـــود اعتبارات برنامه‌های فوق‌العاده به‌صورت شفاف در ردیف بودجه دستگاه‌های مجری پیش‌بینی شود، ارتباط میان اهداف، اعتبارات، فعالیت‌ها و نتایج قابل سنجش برقرار گردد و گزارش‌دهی دوره‌ای درباره تخصیص، هزینه‌کرد و اثربخشی برنامه‌ها در سازوکار نظارت مجلس و شورای اجتماعی کشور قرار گیرد.

خلاصه مدیریتی

شرح / بیان مسئله

بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط را مکلف کرده است برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی مانند طلاق، اعتیاد، حاشیه‌نشینی، فساد و رعایت نکردن انضباط اجتماعی را با همکاری سازمان امور اجتماعی تدوین کنند و تا پایان تیرماه هر سال به تصویب شورای اجتماعی کشور برسانند. سازمان برنامه و بودجه نیز موظف است اعتبار لازم را براساس شاخص‌های معتبر و زمان‌بندی متناسب در لوایح بودجه سنواتی پیش‌بینی کند. بررسی میزان تحقق این حکم از طریق تحلیل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰ وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی) و تخصیص‌های مرتبط در قانون بودجه سال ۱۴۰۴ است. کاهش قابل توجه بودجه این ردیف نسبت به سال قبل، سهم محدود برنامه‌های فوق‌العاده از کل اعتبار، تمرکز شدید منابع در تعداد معدودی از دستگاه‌ها، غلبه اعتبارات هزینه‌ای بر اعتبار سرمایه‌ای و شکاف میان ابلاغ کلان و تخصیص واقعی به برخی دستگاه‌ها، فاصله معناداری میان حکم قانونی و اجرای بودجه‌ای آن ایجاد کرده است. این وضعیت نه‌تنها کارآمدی مداخلات کاهش آسیب‌های اجتماعی را تهدید می‌کند، بلکه قابلیت ردیابی، پاسخ‌گویی و هم‌راستایی نهادی بودجه با سیاست‌های کلان برنامه هفتم را نیز تضعیف می‌کند.

نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

بررسی داده‌های بودجه‌ای نشان می‌دهد ردیف ۱۰۵۰۳۰ وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی) در قانون بودجه ۱۴۰۴ معادل ۲۰۰۰ میلیارد تومان تعیین شده که نسبت به مصوب ۱۴۰۳ حدود ۱۶/۷ درصد کاهش یافته است. از این مبلغ حدود ۴۳۷ میلیارد تومان (معادل ۲۲ درصد) به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی اختصاص‌یافته است. سازمان بهزیستی با سهم حدود ۴۱ درصد و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با سهم حدود ۲۵ درصد، نزدیک به دوسوم منابع را در اختیار دارند و با افزودن قوه قضائیه سهم سه دستگاه اصلی به حدود سه‌چهارم کل اعتبارات می‌رسد. سایر دستگاه‌ها شامل بسیج مستضعفین، هلال‌احمر، وزارت علوم، فراجا، سازمان امور دانشجویان و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی سهم‌های محدودی بین ۲ تا ۶ درصد دارند. تقریباً تمامی اعتبارات به‌صورت هزینه‌ای ابلاغ شده و فقط بخش ناچیزی از اعتبارات سازمان بهزیستی به‌صورت تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً خرید خودروهای اورژانس اجتماعی) بوده است.

نقاط قوت شامل وجود ردیف مشخص بودجه‌ای، تدوین جداول تفصیلی برنامه‌ها و فعالیت‌ها با اهداف کمّی و جامعه هدف مشخص و تمرکز نسبی منابع بر گروه‌های پرریسک مانند زنان سرپرست خانوار، کودکان بازمانده از تحصیل، دانشجویان، نوجوانان مناطق حاشیه‌ای و افراد دارای افکار خودکشی است.

مهم‌ترین ابهامات و نارسایی‌های این حکم عبارت‌اند از:

۱. **ابهام در مفهوم برنامه‌های فوق‌العاده:** نه تنها مشخص نیست که این برنامه‌ها باید کاملاً جدید یا در جهت تقویت برنامه‌های جاری، یا صرفاً افزایش اعتبار فعالیت‌های موجود باشند، بلکه در تعاریف معیار تمایز از فعالیت‌های عادی، مدت اجرا و شاخص ارزیابی اثربخشی نیز روشن نیست.

۲. **ابهام در شناسایی دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط:** مصادیق دستگاه‌ها و تفکیک دقیق مسئولیت‌ها مشخص نشده و خطر تداخل وظایف و پراکندگی مسئولیت وجود دارد.

۳. **ابهام در نقش و حدود اختیار وزارت کشور، سازمان امور اجتماعی و سازمان برنامه و بودجه:** تفاوت تأیید و تصویب، حدود اختیار برای اصلاح برنامه‌ها، و سازوکار حل اختلاف بین نهادها تعریف نشده است.

۴. **ابهام نسبت به بودجه‌های عادی:** مشخص نیست برنامه فوق‌العاده باید ارزش‌افزوده جدید ایجاد کند یا می‌تواند تأمین مالی مجدد فعالیت جاری باشد. این امر خطر هم‌پوشانی و تأمین مالی تکراری را افزایش می‌دهد.

۵. **ابهام در شاخص‌های معتبر و زمان‌بندی:** تعریف دقیق شاخص‌های وضعیت، عملکرد و نتیجه، و نحوه تعیین زمان‌بندی متناسب با فوریت و ظرفیت اجرایی روشن نیست.

۶. **ابهام در سازوکار پاسخ‌گویی:** در صورت تأخیر در تدوین، تأیید، تصویب یا تخصیص اعتبار، مرجع پیگیری و پاسخ‌خواهی مشخص نیست.

۷ **ابهام در اولویت‌بندی آسیب‌ها**: روش توزیع منابع محدود میان آسیب‌های مختلف (براساس شدت، روند، اثربخشی و غیره) تعیین نشده و ممکن است تحت تأثیر ظرفیت اداری دستگاه‌ها قرار گیرد.

۸ **چرخه معیوب تخصیص بودجه**: در عمل بودجه به وزارت کشور، سپس سازمان امور اجتماعی و بعد به دستگاه‌های مجری منتقل می‌شود، درحالی که قانون اختیار مستقلی برای تخصیص به سازمان امور اجتماعی نمی‌دهد و این چرخه ردیابی و اصابت بودجه به هدف را دشوار می‌کند.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

پیشنهاد می‌شود:

۱ برنامه جامع پیشگیری و کاهش هریک از آسیب‌های اجتماعی تدوین و پس از تصویب در سازمان امور اجتماعی، اعتبار برای آنها در نظر گرفته شود.

۲ اعتبارات برنامه‌های فوق‌العاده به‌جای تجمیع در ردیف وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی)، مستقیماً در ردیف بودجه دستگاه‌های مجری پیش‌بینی و درج شود تا شفافیت و پاسخ‌گویی افزایش یابد.

۳ سازمان برنامه و بودجه مکلف گردد گزارش تفصیلی تخصیص و هزینه‌کرد واقعی هر دستگاه را به‌صورت فصلی به شورای اجتماعی کشور و مجلس ارائه کند و سازوکار ردیابی از ابلاغ تا اجرا تقویت شود.

۴ شاخص‌های معتبر پایش و ارزیابی اثربخشی برنامه‌ها براساس تغییر وضعیت آسیب‌ها در گروه‌ها و مناطق هدف تدوین و گزارش سالانه دبیرخانه شورای اجتماعی کشور بر مبنای این شاخص‌ها الزامی شود تا فاصله میان حکم قانونی و اجرای بودجه‌ای به حداقل برسد.

۱. مقدمه

آسیب‌های اجتماعی ازجمله پدیده‌هایی‌اند که در تمامی جوامع و در دوره‌های مختلف تاریخی وجود داشته‌اند. بااین‌حال، شکل، شدت، گستره و عوامل شکل‌گیری آنها متناسب با شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هر جامعه و هر دوره زمانی متفاوت بوده اســـت. به‌طور کلی، آسیب اجتماعی را می‌توان به رفتار یا کنشی فردی و جمعی اطلاق کرد که با هنجارهای اخلاقی، ارزش‌های اجتماعی و قواعد رسمی و غیررسمی حاکم بر جامعه سازگاری نداشته باشند [۱].

روند فزاینده آسیب‌های اجتماعی در میان گروه‌های مختلف جامعه به یکی از نگرانی‌های عمومی تبدیل شده است. پدیده‌هایی مانند حاشیه‌نشینی، اعتیاد، طلاق، بی‌خانمانی، تکدی‌گری، خودکشی و جرم و جنایت به‌عنوان گونه‌های مختلف آسیب‌های اجتماعی، پیامدهای نامطلوبی را برای افراد، خانواده و نظام اجتماعی به همراه دارند [۲]. ازسوی‌دیگر در کشورمان و از زمان شکل‌گیری دولت شبه‌مدرن، فقدان یک رویکرد جامع و متوازن به توسعه و غلبه تدریجی الگوهای حکمرانی دولت‌محور و جامعه‌گریز، موجب تضعیف جایگاه امر اجتماعی و اختلال در منطق تاریخی زیست اجتماعی جامعه ایران شده است. در نتیجه، حوزه اجتماعی به‌تدریج در معرض مداخلات پراکنده و گاه ناهماهنگ سایر حوزه‌ها قرار گرفته و از ظرفیت‌های درونی و سازوکارهای خودپیش‌برنده خود فاصله گرفته است. تداوم این وضعیت، زمینه مساعدی برای شکل‌گیری و تشدید طیفی از آسیب‌های اجتماعی فراهم کرده و به‌گونه‌ای فزاینده، هم زندگی و رفاه آحاد جامعه و هم ظرفیت‌ها و کارآمدی نظام حکمرانی را با چالش مواجه ساخته است [۳]. به همین منظور در سال‌های اخیر، توجه قانونگذار برای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، بیانگر اهمیت این حوزه در سیاستگذاری عمومی است [۲]. اهمیتی که در چارچوب مداخله‌های سیاست‌های متعدد تداعی شده است. از مهم‌ترین نمونه‌های این مداخله‌ها برنامه‌های پیشرفت، سیاست‌های کلی نظام و... هستند. در بند «۱۸» سیاست‌های کلی برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت بر ارتقای سلامت اجتماعی و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی به‌ویژه اعتیاد، حاشیه‌نشینی، طلاق و فساد براساس شاخص‌های معتبر و بهره‌گیری حداکثری از مشارکت

مردم و با زمان‌بندی متناسب، تأکید شده است. از سوی دیگر در بخشی از فرمایشات رهبر شهید انقلاب(ره) آمده است: «ما مردم را باید عائله خودمان بدانیم. ما مسئولین کشوریم دیگر... این ملت، این کشور، این مرزها، این فضای زندگی، عائله ما است. به مسئله آسیب‌های اجتماعی در سطح کشور جوری نگاه کنیم که اگر این آسیب در داخل خانواده خود ما بود، آن‌جور نگاه می‌کردیم. اگر بنده یک بچه معتاد داشته باشم چه حالی دارم؟ اگر کسی در خانه یک دختر فراری از خانه داشته باشد چه حالی دارد؟ تصورش را بکنید، اگر این دختر از خانه دیگری هم فرار کرد، ما باید همان احساس را به خودمان تلقین کنیم ولو طبیعتاً نداشته باشیم... ما باید به این قضیه در سطح جامعه حساس باشیم و به فکر علاج باشیم... ما در واقع اهتماممان به وضعیت مردم مثل اهتماممان به داخل خانواده خودمان باشد». در بخش دیگری از این بیانات آمده است: «انتظارم از مجموعه حاضر کارهای فوق‌العاده است؛ یک کارهایی هست که کارهای طبیعی دستگاه شما است و باید انجام بدهید، لابد هم انجام می‌دهید، بعد از این هم-این جلسه و امثال این جلسه باشد یا نباشد-انجام می‌دهید؛ این چیزی نیست که ما را قانع کند؛... یک کار فوق عادت انجام بگیرد، یک تلاش مضاعف انجام بگیرد»[۱۶]. در واقع ایشان تأکید ویژه به کار فوق‌العاده و فراتر از تکالیف دستگاهی در حوزه آسیب‌های اجتماعی داشتند. در همین راستا نیز در برنامه هفتم پیشرفت، احکام متعددی در مواد قانونی (۸۰)، (۸۴)، (۸۵) و (۹۲) به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، حوزه آسیب‌های اجتماعی را مدنظر قرار داده است و اوج این مداخله را می‌توان در فصل ۱۸، «سیاست داخلی و ارتقای سلامت اجتماعی» ذیل دو ماده (۸۴) و (۸۵) مشاهده کرد که در بند «الف» ماده (۸۵) صراحتاً برنامه‌های فوق‌العاده دستگاه‌های اجرایی در حوزه آسیب‌های اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. لذا با توجه به اهمیت موضوع آسیب‌های اجتماعی و ضرورت تعریف و اجرای برنامه فوق‌العاده در این حوزه در گزارش پیش‌رو، بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت بررسی خواهد شد. گفتنی است بررسی حکم مربوطه از طریق بررسی برنامه‌های مصوب و اعتبارات تخصیص یافته به این بند در سال ۱۴۰۴ و مصاحبه با مسئولان ذی‌ربط در دو دستگاه سازمان برنامه و بودجه کشور و سازمان امور اجتماعی وزارت کشور صورت گرفته است.

۲. پیشینه پژوهش

جدول ۱. تحلیل پیشینه پژوهشی

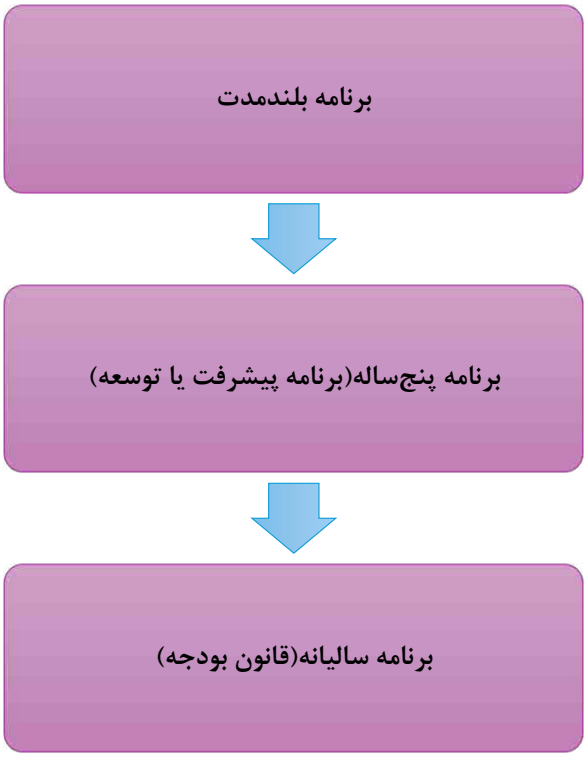
ردیف	عنوان گزارش	سال انتشار	شماره مسلسل	نام دفتر / سازمان / نهاد	توضیحات
۱	بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ کل کشور (۲۵): آسیب‌های اجتماعی در آینه بودجه	۱۴۰۴	۲۱۲۸۲	دفتر مطالعات اجتماعی	مجموع اعتبارات اختصاص‌یافته به حوزه آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ برابر با ۷۶۰۴ میلیارد تومان است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ حدود ۱۱ درصد افزایش نشان می‌دهد. سه دستگاه تخصصی اصلی در زمینه «پیشگیری و کنترل آسیب‌های اجتماعی» روی‌هم‌رفته حدود ۸۳ درصد از کل این اعتبارات را در اختیار دارند. در این میان، ستاد مبارزه با مواد مخدر با ۳۴/۶ درصد بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است. تنها دستگاه تخصصی که اعتبارات آن نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۴ کاهش یافته، سازمان امور اجتماعی است. همچنین سهم مجموع اعتبارات حوزه «پیشگیری» از ۳۴ درصد در قانون بودجه ۱۴۰۴ به ۳۸ درصد در لایحه بودجه ۱۴۰۵ افزایش یافته است [۴].

ردیف	عنوان گزارش	سال انتشار	شماره مسلسل	نام دفتر / سازمان / نهاد	توضیحات
۲	بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ کل کشور (۲۸): حوزه آسیب‌های اجتماعی	۱۴۰۳	۲۰۴۵۳	دفتر مطالعات اجتماعی	رصد اعتبارات مربوط به آسیب‌های اجتماعی در حوزه‌هایی مانند پیشگیری از سوءمصرف مواد، درمان معتادان، صیانت و بازتوانی بهبودیافتگان، حاشیه‌نشینی و آسیب‌های دانش‌آموزی در ردیف‌های لایحه بودجه ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که مجموع اعتبارات پیش‌بینی شده معادل ۱۱٬۵۲۰ میلیارد تومان است. روند تغییرات بودجه دستگاه‌های اصلی این حوزه حاکی از آن است که اعتبارات ستاد مبارزه با مواد مخدر نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۳ حدود ۸۸ درصد، سازمان بهزیستی در ردیف‌های مرتبط با آسیب‌های اجتماعی ۸۳ درصد، کمیته امداد امام خمینی(ره) در ردیف آسیب‌های اجتماعی ۱۶ درصد و شرکت بازآفرینی شهری ایران ۶۱٬۷۵ درصد افزایش یافته است؛ درحالی‌که اعتبارات سازمان امور اجتماعی ۴۷ درصد کاهش پیدا کرده است. در مجموع، اعتبارات حوزه آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۳ حدود ۴۶ درصد رشد داشته است [۵].

۳. چارچوب سیاستی

مطابق با سیاست‌های کلی برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت، ارتقای سلامت اجتماعی و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی یکی از مهم‌ترین اولویت‌های عمومی شناخته شده‌اند. این اولویت در کنار سایر اولویت‌ها در حوزه‌های دیگر، مهم‌ترین مأموریت‌های دولت را تشکیل می‌دهند. مأموریت‌هایی که برای اجرا نیازمند تخصیص بودجه‌اند. در نتیجه دولت برای انجام مأموریت‌هایی خود، باید منابع لازم را تأمین کند و این منابع را به‌طور مسئولانه، کارآمد و مؤثر به اولویت‌های عمومی اختصاص دهد. پس از تصویب قانون بودجه، دولت اجرای قانون را شروع می‌کند و نمایندگان در طول اجرا و بعد از پایان سال، بر کیفیت اجرای بودجه از نظر مالی و سیاستی نظارت می‌کنند. دیوان محاسبات و مرکز پژوهش‌های مجلس به‌عنوان بازوهای نظارتی مالی و سیاستی مجلس، این کار را برای نمایندگان و مردم تسهیل می‌کنند [۶]. به همین منظور این گزارش یکی از مهم‌ترین احکام مرتبط در حوزه آسیب‌های اجتماعی یعنی بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت را بررسی خواهد کرد. قبل از پرداختن به موضوع مذکور، شناخت برنامه‌ریزی در کشورمان از اهمیت بالایی برخوردار است. در قانون برنامه و بودجه (مصوب ۱۵ اسفندماه ۱۳۵۱)، سه نوع برنامه‌ریزی را از نظر ابعاد زمانی مشخص می‌کند: برنامه بلندمدت به‌عنوان برنامه‌ای برای توسعه اقتصادی و اجتماعی در یک دوره ده‌ساله یا طولانی‌تر تعریف می‌شود و به‌عنوان راهنمای برنامه‌های پنج‌ساله عمل می‌کند. برنامه عمرانی پنج‌ساله به‌عنوان برنامه‌ای جامع برای مدت پنج سال تنظیم می‌شود و به تصویب مجلس می‌رسد که در آن اهداف و سیاست‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی مشخص، و تمام منابع مالی دولت و بخش خصوصی برای عملیات عمرانی در آن پیش‌بینی می‌شود. برنامه سالیانه نیز برنامه عملیات اجرایی دولت است که همراه بودجه کل کشور تهیه و به مجلس تقدیم می‌گردد و باید در قالب اهداف و سیاست‌های مندرج در برنامه عمرانی پنج‌ساله تنظیم شود [۶]. شکل ۱ سلسله‌مراتب برنامه‌ریزی را نشان خواهد داد.

شکل ۱. سلسله‌مراتب برنامه‌ریزی

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

همان‌طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، نظام برنامه‌ریزی کشور دارای ساختار سلسله‌مراتبی است. به عبارت دیگر می‌توان گفت اولویت‌های عمومی کشور در برنامه‌های بلندمدت کشور گنجانده می‌شود و سپس مهم‌ترین اولویت‌ها در برنامه‌های پیشرفت تداعی می‌شوند و در نهایت در برنامه‌های بودجه، حالت عملیاتی به خود می‌گیرند. بنابراین برای ارزیابی مواد قانونی و متناظر با آن احکام قانونی می‌توان از بودجه تخصیص یافته بهره برد. برای این منظور، جهت ارزیابی دقیق و همه‌جانبه بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت، از نظام بودجه‌ریزی کشور، استفاده خواهیم کرد. این رویکرد امکان بررسی عملیاتی و اجرایی حکم را در چارچوب اهداف کلان و سیاست‌های مصوب فراهم می‌سازد و فاصله میان برنامه‌های بلندمدت و اقدامات سالانه دستگاه‌های اجرایی را آشکار می‌کند.

۱-۳. برنامه هفتم پیشرفت و آسیب‌های اجتماعی

در یک یا دو دهه اخیر، قوانین برنامه توسعه به‌عنوان مهم‌ترین بستر سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در کشور ایفای نقش کرده‌اند. نقطه عطف این روند را می‌توان قانون برنامه ششم توسعه دانست؛ جایی که موضوع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در زمره مسائل محوری برنامه قرار گرفت و دو ماده مستقل (مواد (۷۹) و (۸۰)) به‌طور کامل به آن اختصاص یافت. بااین‌حال، مسئله آسیب‌های اجتماعی به برنامه ششم محدود نماند و با توجه به تداوم نگرانی‌های موجود در این زمینه، مجدداً در قانون برنامه هفتم توسعه نیز مورد توجه قرار گرفته است [۱۰].

در برنامه هفتم پیشرفت نیز در حوزه آسیب‌های اجتماعی تکالیفی در مواد (۸۰)، (۸۴)، (۸۵)، (۸۹) و (۹۲) برعهده برخی از دستگاه‌ها ازجمله وزارت کشور، ستاد مبارزه با مواد مخدر و آموزش و پرورش نهاده شده است. این مداخله‌های سیاستی در چارچوب سیاست‌های کلی برنامه هفتم یعنی پیشرفت ارتقای سلامت اجتماعی و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی به‌ویژه اعتیاد، حاشیه‌نشینی، طلاق و فساد براساس شاخص‌های معتبر و بهره‌گیری حداکثری از مشارکت مردم و با زمان‌بندی متناسب، تدوین شده‌اند.

۲-۳. ارزیابی ماده بند «الف» ماده (۸۵)

براساس بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت، دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط[۱] مکلف‌اند برنامه‌های فوق‌العاده[۲] خود را در زمینه پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی مانند طلاق، اعتیاد، حاشیه‌نشینی و فساد و عدم رعایت انضباط اجتماعی با همکاری سازمان تابعه ذی‌ربط مذکور تدوین کنند و تا پایان تیرماه هرسال با تأیید سازمان[۳]، به تصویب شورای اجتماعی کشور برسانند. سازمان برنامه و بودجه کشور نیز مکلف است اعتبار لازم برای اجرای برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی را براساس شاخص‌های معتبر و زمان‌بندی متناسب در لوایح بودجه سنواتی کشور پیش‌بینی کند. طبق اساسنامه سازمان امور اجتماعی کشور (مصوب ۱۴۰۴)، سازمان امور اجتماعی کشور در چارچوب بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت، مسئولیت مشارکت در تدوین پیش‌نویس برنامه‌های فوق‌العاده، پیگیری مصوبات شورای اجتماعی کشور، نظارت بر نحوه هزینه‌کرد منابع و اعتبارات مصوب شورا، ارزشیابی برنامه‌ها و ارزیابی اقدامات دستگاه‌های متولی و ارائه گزارش‌های نظارتی و ارزیابی به شورا را برعهده دارد. براین‌اساس، ارزیابی عملکرد برنامه‌های فوق‌العاده باید با ایجاد ارتباط روشن میان اهداف مصوب، اعتبارات پیش‌بینی شده، اعتبارات تخصیص‌یافته، هزینه‌کرد واقعی، اقدامات انجام شده و نتایج حاصل از اجرای برنامه صورت گیرد تا علاوه‌بر سنجش میزان پیشرفت اجرایی، امکان ارزیابی کارایی و اثربخشی منابع عمومی نیز فراهم شود. در ادامه مهم‌ترین موارد مذکور به‌صورت دقیق‌تر بررسی خواهند شد.

۴. بررسی اعتبارات برنامه‌های فوق‌العاده دستگاه‌های اجرایی

براساس حکم مندرج در بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط مکلف‌اند برنامه‌های فوق‌العاده خود را در زمینه پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی مانند طلاق، اعتیاد، حاشیه‌نشینی و فساد و رعایت نکردن انضباط اجتماعی با همکاری سازمان تابعه ذی‌ربط مذکور تدوین کنند و تا پایان تیرماه هرسال با تأیید سازمان، به‌تصویب شورای اجتماعی کشور برسانند. سازمان مکلف است اعتبار لازم جهت اجرای برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی را براساس شاخص‌های معتبر و زمان‌بندی متناسب در لوایح بودجه سنواتی کشور پیش‌بینی نماید. آنچه مشخص است اینکه طی چندین سال‌های گذشته، اعتبار برنامه‌های مذکور در ردیف بودجه ۱۰۵۰۳۰ آورده شده است. در جدول ۲ اعتبارات ردیف مذکور در سال ۱۴۰۴ مشاهده می‌شود.

جدول ۲. اعتبارات سازمان امور اجتماعی (ردیف ۱۰۵۰۳۰) (ارقام به میلیارد تومان)

شماره طبقه‌بندی	عنوان	مصوب ۱۴۰۳	لایحه بودجه سال ۱۴۰۴	قانون بودجه سال ۱۴۰۴
۱۰۵۰۳۰	سازمان امور اجتماعی	۲۴۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

براساس داده‌های مندرج در جدول ۲، سازمان امور اجتماعی در سال ۱۴۰۳ مبلغ ۲۴۰۰ میلیارد تومان بودجه مصوب داشته و در قانون بودجه سال ۱۴۰۴ این رقم به ۲۰۰۰ میلیارد تومان کاهش یافته است. بنابراین نسبت به سال قبل حدود ۱۶٫۷ درصد کاهش بودجه را تجربه کرده و از سوی دیگر هیچ تغییری بین لایحه ۱۴۰۴ و قانون مصوب ۱۴۰۴ رخ نداده است. به‌طور کلی از مجموع ۲۰۰۰ میلیارد تومان در بودجه ۱۰۵۰۳۰ مصوب برای سازمان امور اجتماعی کشور، حدود ۴۳۷ میلیارد تومان برای برنامه فوق‌العاده ۹ دستگاه در نظر گرفته شده است.

۱. در اساسنامه سازمان امور اجتماعی کشور، دستگاه‌ها و نهادهای متولی عبارت‌اند از: کلیه دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۲۹) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۵ که براساس قوانین و مقررات مربوط مسئول انجام اقداماتی در حوزه امور اجتماعی‌اند.
۲. در اساسنامه سازمان امور اجتماعی کشور، برنامه فوق‌العاده، برنامه‌هایی خواهند بود که مطابق فرایند مقرر در بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۴۰۳ به تصویب شورا می‌رسند (شکل ۲).
۳. سازمان برنامه و بودجه کشور.

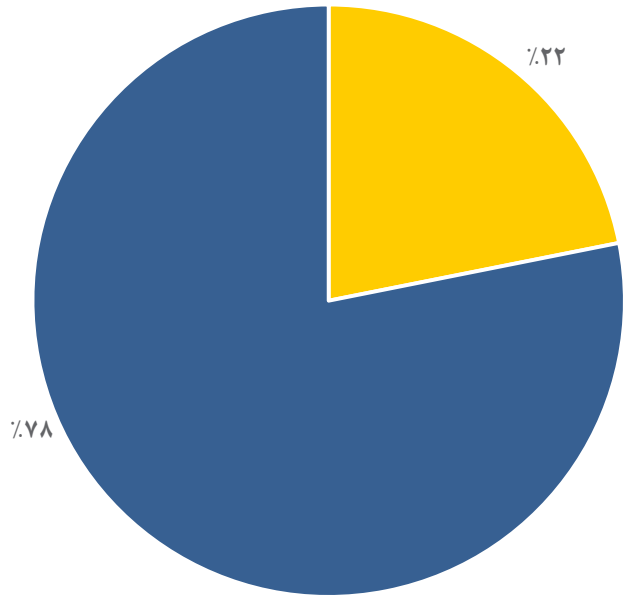
در جدول ۳ نیز نمای کلی برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی (سال ۱۴۰۴) دستگاه‌های اجرایی آورده شده است.

جدول ۳. برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴ [۹]

ردیف	دستگاه اجرایی	نوع اعتبار	مبلغ ابلاغی نهایی (تومان)
۱	سازمان بهزیستی کشور	هزینه‌ای	۲۸,۴۴۰,۰۰۰,۰۰۰
		تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای	۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۲	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	هزینه‌ای	۱۰۷,۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۳	قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران	هزینه‌ای	۳۳,۰۸۲,۱۰۰,۰۰۰
۴	سازمان بسیج مستضعفین – معاونت اجتماعی	هزینه‌ای	۲۶,۶۳۰,۰۰۰,۰۰۰
۵	جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران	هزینه‌ای	۲۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۶	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی)	هزینه‌ای	۲۲,۱۶۰,۰۰۰,۰۰۰
۷	فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران	هزینه‌ای	۱۷,۱۶۵,۰۰۰,۰۰۰
۸	سازمان امور دانشجویان	هزینه‌ای	۲۰,۰۷۰,۰۰۰,۰۰۰
۹	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	هزینه‌ای	۷,۶۷۵,۰۰۰,۰۰۰
جمع کل			۴۳۷,۴۲۲,۱۰۰,۰۰۰

همان‌طور که مشاهده می‌شود، سهم بودجه مدنظر برنامه‌های فوق‌العاده (۹ دستگاه) حدود ۲۲ درصد از کل منابع در نظر گرفته شده برای ردیف بودجه ۱۰۵۰۳۰ است. شکل ۲ سهم این برنامه‌ها از کل ردیف مذکور را نشان می‌دهد:

شکل ۲. سهم برنامه‌های فوق‌العاده از ردیف بودجه ۱۰۵۰۳۰

مأخذ: همان.

در جدول ۴ پراکندگی تعداد برنامه، فعالیت و نوع اعتبارات برنامه‌ها برحسب دستگاه اجرایی مشخص شده است.

جدول ۴. تعداد برنامه، فعالیت و نوع اعتبارات برنامه‌ها برحسب دستگاه اجرایی

دستگاه اجرایی	تعداد برنامه اجرایی	تعداد فعالیت	اعتبارات تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای (تعداد)	اعتبارات هزینه‌ای (تعداد)	سهم از ردیف ۱۰۵۰۳۰ (درصد)	سهم از مجموع تخصیص‌یافته به ۹ دستگاه
سازمان بهزیستی	۸	۱۶	۱	۷	۲۵/۵۸	۴۱
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	۵	۱۸	۰	۱۸	۱۵/۳۷	۲۵
قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران	۵	۱۱	۰	۱۱	۴/۷۴	۸
سازمان بسیج مستضعفین– معاونت اجتماعی	۲	۳	۰	۲	۳/۸۱	۶
جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران	۱	۶	۰	۱	۳/۵۸	۶
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی)	۱	۶	۰	۱	۳/۱۷	۵
فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران	۲	۱۱	۰	۲	۲/۴۶	۴
سازمان امور دانشجویان	۷	۱۵	۰	۷	۲/۸۷	۵
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	۲	۸	۰	۲	۱/۱	۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

در بررسی توزیع اعتبارات، برنامه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی در میان ۹ دستگاه اجرایی اصلی، تمرکز قابل توجهی در تخصیص منابع مشاهده می‌شود. سازمان بهزیستی با سهم ۴۱درصدی از مجموع اعتبارات تخصیص‌یافته به این ۹ دستگاه و ۲۵.۵۸ درصد از ردیف بودجه‌ای ۱۰۵۰۳۰، جایگاه محوری را به خود اختصاص داده است. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز با سهم ۲۵درصدی از کل اعتبارات و ۱۵.۳۷ درصد از همان ردیف بودجه‌ای، در رتبه دوم قرار دارد. این دو دستگاه به‌تنهایی حدود ۶۶ درصد از منابع را در اختیار دارند و همراه با قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران (با سهم ۸درصدی) مجموعاً نزدیک به سه‌چهارم اعتبارات را پوشش می‌دهند. سایر دستگاه‌ها شامل سازمان بسیج مستضعفین، جمعیت هلال احمر، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان امور دانشجویان، فرماندهی کل انتظامی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سهم‌های محدودتری بین ۲ تا ۶ درصد دارند که نشان‌دهنده تمرکز بالای منابع در دو بازیگر اصلی است. از منظر حجم برنامه‌ها و فعالیت‌ها، سازمان بهزیستی با تعریف ۸ برنامه اجرایی و ۱۶ فعالیت، بیشترین گستردگی عملیاتی را داراست. ترکیب نوع اعتبارات نیز الگوی مشخصی را آشکار می‌سازد. تقریباً تمام دستگاه‌ها منابع خود را در قالب اعتبارات هزینه‌ای دریافت کرده‌اند و فقط سازمان بهزیستی دارای یک ردیف اعتبار تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای است.

در مجموع، ساختار موجود نشان‌دهنده نظامی متمرکز است که در آن سازمان بهزیستی به‌عنوان محور اصلی و وزارت بهداشت به‌عنوان بازیگر مکمل کلیدی عمل می‌کنند. این تمرکز می‌تواند از یک‌سو امکان تجمیع تخصص و منابع را فراهم آورد، اما از سوی دیگر خطر وابستگی بیش از حد به دو دستگاه و کاهش نقش سایر نهادها را نیز به همراه دارد.

ابهامات حکم بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت

براساس گزارش «ارزیابی عملکرد بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت (از منظر قانون بودجه ۱۴۰۴)»، مهم‌ترین ایرادات و ابهامات حکم مذکور را می‌توان در دو سطح ابهامات حقوقی و نهادی و نارسایی‌های اجرایی و بودجه‌ای در تحقق حکم بررسی کرد. در ادامه موارد مذکور به‌صورت دقیق‌تر بیان خواهند شد:

■ **ابهام در مفهوم «برنامه‌های فوق‌العاده»**: یکی از مهم‌ترین ابهام‌های بند «الف» ماده (۸۵)، مشخص نبودن معنای دقیق و عملیاتی عبارت «برنامه‌های فوق‌العاده» است. این بند دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط را مکلف می‌کند برنامه‌های فوق‌العاده خود را در زمینه پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، از جمله طلاق، اعتیاد، حاشیه‌نشینی، فساد و عدم رعایت انضباط اجتماعی، تدوین کنند. اما صرف استفاده از واژه «فوق‌العاده» روشن نمی‌کند که این برنامه‌ها دقیقاً چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند. این ابهام را می‌توان در چند سطح بررسی کرد:

- **ابهام در ماهیت برنامه**: آیا برنامه فوق‌العاده باید کاملاً جدید باشد یا می‌تواند توسعه و تقویت یکی از برنامه‌های جاری دستگاه محسوب شود؟
- **ابهام در میزان تفاوت با فعالیت‌های عادی**: چه ویژگی‌ای یک فعالیت را از اقدامات معمول دستگاه متمایز می‌کند؟ آیا افزایش اعتبار یک فعالیت جاری برای تبدیل آن به برنامه فوق‌العاده کافی است؟
- **ابهام در مدت اجرا**: آیا برنامه باید کوتاه‌مدت و اضطراری باشد یا برنامه‌ای چندساله با اهداف بلندمدت نیز می‌تواند در این دسته قرار گیرد؟
- **ابهام در معیار ارزیابی**: با چه شاخصی می‌توان تشخیص داد که یک برنامه واقعاً فوق‌العاده بوده و به کاهش آسیب اجتماعی کمک کرده است؟

وقتی تعریف مشترکی وجود نداشته باشد، دستگاه‌ها ممکن است فعالیت‌های متفاوتی را ذیل این عنوان قرار دهند. در نتیجه، مقایسه برنامه‌ها، ارزیابی ضرورت اعتبارات و جلوگیری از تأمین مالی تکراری دشوار می‌شود.

■ **ابهام در شناسایی «دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط»**: در بند «الف» ماده (۸۵)، تدوین برنامه‌ها برعهده دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط قرار گرفته است. بااین‌حال، اگر مصادیق این دستگاه‌ها به‌صورت روشن و متناسب با هر نوع آسیب تعیین نشوند، در تشخیص مسئولیت‌ها ابهام ایجاد می‌شود. این مسئله صرفاً به مشخص کردن نام دستگاه‌ها محدود نیست، بلکه باید روشن شود مسئولیت هر دستگاه دقیقاً شامل چه بخشی از مسئله است.

برای مثال، در موضوع اعتیاد، ممکن است دستگاه‌های مختلفی در حوزه پیشگیری، درمان، بازتوانی، حمایت اجتماعی و مقابله با عرضه نقش داشته باشند. اگر وظایف آنها در چارچوب برنامه فوق‌العاده تفکیک نشود، ممکن است چند دستگاه فعالیت‌های مشابهی پیشنهاد کنند، درحالی‌که بعضی مراحل مداخله متولی مشخصی نداشته باشند. در نتیجه احتمال تداخل وظایف، پراکندگی مسئولیت و دشواری پاسخ‌خواهی از دستگاه‌ها افزایش می‌یابد. حتی در صورت اختصاص اعتبار، تشخیص اینکه کدام دستگاه مسئول نتیجه نهایی بوده است آسان نخواهد بود.

■ **ابهام در تفکیک نقش سازمان امور اجتماعی کشور**: بند «الف» ماده (۸۵) چند نهاد را در فرایند تدوین، تأیید، تصویب، تأمین اعتبار و نظارت بر برنامه‌ها دخیل می‌کند. اما برای تحلیل دقیق آن باید وظایف این نهادها از یکدیگر تفکیک شوند. براساس متن قانون، وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی) از طریق سازمان تابعه ذی‌ربط و دبیرخانه شورای اجتماعی کشور مسئول تدوین و رصد شاخص‌ها، هماهنگی دستگاه‌ها و پیگیری و نظارت بر برنامه‌هاست. دستگاه‌های اجرایی نیز باید برنامه‌های خود را با همکاری سازمان تابعه ذی‌ربط تدوین کنند و پس از تأیید سازمان، به تصویب شورای اجتماعی کشور برسانند. سازمان برنامه و بودجه کشور نیز مکلف است اعتبار لازم را در لوایح بودجه سنواتی پیش‌بینی کند. با وجود این، چند پرسش اجرایی مطرح می‌شود:

- **تفاوت تأیید با تصویب چیست**؟ آیا تأیید سازمان صرفاً ناظر بر انطباق برنامه با شاخص‌ها و منابع مالی است یا ارزیابی محتوایی و کارشناسی برنامه را نیز دربرمی‌گیرد؟
- **حدود اختیار شورای اجتماعی کشور چیست**؟ آیا شورا صرفاً برنامه را تصویب می‌کند یا می‌تواند دستگاه را به اصلاح اهداف، شاخص‌ها و برآورد هزینه ملزم کند؟
- **مسئول رفع اختلاف کدام نهاد است**؟ اگر سازمان امور اجتماعی کشور و سازمان برنامه و بودجه درباره ضرورت یا هزینه یک برنامه اختلاف داشته باشند، سازوکار حل اختلاف چیست؟

در نتیجه چنین ابهاماتی ممکن است چند نهاد در فرایند حضور داشته باشند، اما مسئولیت نهایی هر مرحله و مرجع پاسخ‌گو در صورت تأخیر یا عدم تحقق اهداف به‌روشنی مشخص نباشد.

■ **ابهام در ارتباط میان برنامه‌های فوق‌العاده و بودجه‌های عادی دستگاه‌ها**: در قانون تصریح نشده است که برنامه‌های فوق‌العاده

باید چه نسبتی با برنامه‌ها و اعتبارات جاری دستگاه‌ها داشته باشند. این مسئله به‌ویژه هنگامی اهمیت پیدا می‌کند که دستگاهی از قبل برای پیشگیری یا کاهش یک آسیب اجتماعی، برنامه و ردیف اعتباری داشته باشد. برای روشن شدن مسئله، سه وضعیت قابل تصور است:

- **برنامه کاملاً جدید:** دستگاه برای مواجهه با یک مسئله یا وضعیت خاص، فعالیتی جدید طراحی می‌کند که در برنامه‌های عادی آن وجود نداشته است.
- **تقویت برنامه موجود:** دستگاه فعالیت جاری خود را با افزایش دامنه، جمعیت هدف یا شدت مداخله توسعه می‌دهد.
- **تأمین مالی مجدد فعالیت جاری:** فعالیتی که قبلاً از محل بودجه عادی دستگاه تأمین مالی می‌شده، دوباره با عنوان برنامه فوق‌العاده اعتبار دریافت می‌کند، بدون آنکه تفاوت روشنی در فعالیت یا نتیجه مورد انتظار ایجاد شده باشد.

ابهام زمانی ایجاد می‌شود که مبنای تشخیص هزینه جدید، فعالیت افزوده شده و نتیجه مورد انتظار مشخص نباشد. برای رفع این ابهام باید معلوم شود هر برنامه فوق‌العاده چه ارزش افزوده‌ای نسبت به فعالیت‌های عادی دارد، کدام هزینه‌ها جدیدند و چگونه از تأمین مالی تکراری یک فعالیت جلوگیری می‌شود.

ابهام مذکور در حکم مورد بررسی، احتمال پراکندگی منابع، هم‌پوشانی برنامه‌ها و دشواری تشخیص میزان منابع واقعاً افزوده‌شده برای کاهش آسیب‌های اجتماعی افزایش می‌یابد.

■ **ابهام در تعریف شاخص‌های معتبر و زمان‌بندی متناسب:** قانون پیش‌بینی اعتبار را به شاخص‌های معتبر و زمان‌بندی متناسب مرتبط کرده است. این جهت‌گیری مهم است، اما برای اجرای قابل ارزیابی آن باید روشن باشد که اعتبار چگونه بر مبنای شاخص‌ها و زمان‌بندی تعیین می‌شود.

الف) شاخص معتبر دقیقاً چیست؟

شاخص باید به‌گونه‌ای تعریف شود که وضعیت مسئله، میزان پیشرفت برنامه و نتیجه مداخله را قابل سنجش کند. بااین‌حال، شاخص‌های متفاوت ممکن است نتایج متفاوتی درباره ضرورت و اولویت تخصیص منابع به دست دهند. برای نمونه، در برنامه کاهش اعتیاد می‌توان شاخص‌های زیر را از یکدیگر تفکیک کرد:

- **شاخص وضعیت:** میزان شیوع اعتیاد در جمعیت هدف؛
- **شاخص عملکرد:** تعداد افراد تحت پوشش خدمات پیشگیری یا درمان؛
- **شاخص نتیجه:** تغییر میزان شیوع یا کاهش بازگشت به مصرف در گروه هدف.

افزایش تعداد افراد تحت پوشش خدمات، به‌تنهایی اثبات نمی‌کند که آسیب اجتماعی کاهش یافته است. ازاین‌رو، اگر مبنای تخصیص اعتبار فقط تعداد فعالیت‌ها یا افراد تحت پوشش باشد، ممکن است منابع به‌سمت افزایش کمیت خدمات هدایت شوند، نه لزوماً اثربخشی آنها.

ب) زمان‌بندی متناسب چگونه تعیین می‌شود؟

باید مشخص باشد زمان‌بندی به کدام عامل وابسته است. فوریت مسئله، مدت مورد نیاز برای اثرگذاری مداخله، ظرفیت اجرایی دستگاه یا زمان لازم برای جذب و هزینه‌کرد اعتبار. همچنین باید میان زمان‌بندی اجرای برنامه و زمان‌بندی تأمین منابع مالی هماهنگی وجود داشته باشد. برنامه‌ای که اعتبار آن با تأخیر تخصیص می‌یابد، ممکن است نتواند اهداف تعیین‌شده برای همان سال را محقق کند.

■ **ابهام در سازوکار پاسخ‌گویی در صورت تأخیر یا عدم تحقق تعهدات:** بند «الف» ماده (۸۵) چند تکلیف زمانی و اجرایی تعیین کرده است. ازجمله تدوین برنامه‌ها، تأیید آنها، تصویب در شورای اجتماعی کشور و پیش‌بینی اعتبار در لوایح بودجه سنواتی. بااین‌حال، برای ارزیابی اجرای حکم باید مشخص شود در صورت انجام ندادن یا تأخیر در هر مرحله، چه سازوکاری برای پیگیری و پاسخ‌خواهی وجود دارد.

پرسش‌های مهم در این زمینه عبارت‌اند از:

- اگر دستگاه برنامه خود را تا پایان تیرماه ارائه نکند، چه مرجعی موظف به پیگیری است؟
- اگر برنامه تدوین شود، اما به تأیید یا تصویب نرسد، چه فرایندی برای اصلاح آن وجود دارد؟
- اگر اعتبار پیش‌بینی شود، اما در بودجه مصوب کاهش یابد یا تخصیص پیدا نکند، چه نهادی باید موضوع را پیگیری کند؟
- اگر اعتبار تخصیص یابد، اما دستگاه آن را در موعد مقرر هزینه نکند، مسئولیت تأخیر چگونه تعیین می‌شود؟

- اگر برنامه اجرا شود، اما شاخص‌های هدف بهبود نیابند، آیا ارزیابی مستقلی برای بررسی علت ناکامی انجام می‌شود؟

البته نباید از نبود تصریح در همین بند نتیجه گرفت که در کل نظام حقوقی هیچ سازوکار نظارتی یا ضمانت‌اجرایی وجود ندارد. مسئله دقیق‌تر این است که زنجیره پاسخ‌گویی اختصاصی و قابل ردیابی برای اجرای این حکم باید بررسی و روشن شود. بدون گزارش‌دهی مرحله‌ای و تعیین مسئول هر تأخیر، تشخیص اینکه مشکل ناشی از ضعف طراحی برنامه، عدم تأمین منابع، تأخیر در تخصیص یا عملکرد دستگاه مجری بوده است، دشوار می‌شود.

- **ابهام در اولویت‌بندی آسیب‌های اجتماعی و توزیع منابع میان آنها:** بند «الف» ماده (۸۵) به نمونه‌هایی مانند طلاق، اعتیاد، حاشیه‌نشینی، فساد و عدم رعایت انضباط اجتماعی اشاره می‌کند. اما این فهرست به‌تنهایی روش اولویت‌بندی برنامه‌ها و توزیع منابع میان آسیب‌های مختلف را تعیین نمی‌کند. در عمل، منابع مالی محدودند و همه مسائل اجتماعی را نمی‌توان با شدت یکسان و در یک زمان پوشش داد. بنابراین باید مشخص شود اولویت هر برنامه براساس چه عواملی تعیین می‌شود؛ از جمله:

- شدت و گستره آسیب،
- روند افزایشی یا کاهشی آن،
- میزان آسیب‌پذیری جمعیت هدف،
- هزینه و اثربخشی مداخلات،
- فوریت اقدام،
- ظرفیت دستگاه‌های مسئول برای اجرای برنامه.

همچنین باید میان اولویت اجتماعی یک مسئله و آمادگی دستگاه برای جذب اعتبار تفاوت قائل شد. ممکن است دستگاهی به‌دلیل برخورداری از ساختار اجرایی قوی‌تر، سریع‌تر برنامه ارائه کند، اما این امر لزوماً به‌معنای آن نیست که مسئله تحت پوشش آن از اولویت اجتماعی بیشتری برخوردار است.

در نتیجه می‌توان گفت، اگر روش اولویت‌بندی روشن نباشد، توزیع اعتبارات ممکن است بیشتر متأثر از ظرفیت اداری دستگاه‌ها باشد تا شدت آسیب، نیاز جمعیت هدف و اثربخشی مورد انتظار.

سازمان امور اجتماعی به‌عنوان دستگاه اختصاص‌دهنده بودجه

براساس آیین‌نامه شورای اجتماعی کشور (مصوب ۱۳۹۶)، وظایف شورا، ارائه سیاست‌های کلان اجتماعی، تعیین اولویت‌ها و برنامه‌ها، تدوین خط‌مشی‌های پیشگیری و مقابله با آسیب‌های اجتماعی، ارتقای سرمایه اجتماعی، ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌ها و سمن‌ها، جلب مشارکت مردم، تصویب برنامه‌های راهبردی، نظارت بر عملکرد دستگاه‌ها، شناسایی خلأهای قانونی، پیگیری پیوست اجتماعی طرح‌ها، تأیید گزارش سالانه وضعیت اجتماعی و نظارت بر اجرای مصوبات است. ازسوی‌دیگر و در آیین‌نامه مذکور، دبیرخانه شورا در وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی) مستقر خواهد بود. براساس مواد (۷) و (۸) آیین‌نامه، دبیرخانه شورا (سازمان امور اجتماعی) موظف است سالانه گزارش اقدام‌ها و فعالیت‌های انجام شده در حوزه اجتماعی را تهیه و به شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجلس شورای اسلامی و هیئت وزیران ارائه کند [۹]. به‌طور کلی می‌توان مهم‌ترین وظایف سازمان امور اجتماعی را در شکل ۳ مشاهده کرد:

شکل ۳. وظایف سازمان امور اجتماعی

مأخذ: همان.

مطابق ماده (۴) وظایف و اختیارات سازمان امور اجتماعی کشور، این سازمان مسئول نظارت بر نحوه هزینه‌کرد منابع و اعتبارات مصوب شورا و ارزیابی عملکرد دستگاه‌های متولی است. بااین‌حال، در این ماده اختیار مستقلی برای تخصیص بودجه به سازمان واگذار نشده است. براساس ماده (۷) آیین‌نامه شورای اجتماعی کشور نیز پیش‌بینی اعتبارات در بودجه سنواتی برعهده سازمان برنامه و بودجه کشور است و قرار دادن اعتبارات در اختیار دستگاه‌های ذی‌ربط باید مطابق ضوابط و مقررات مربوط صورت گیرد. اما آنچه در عمل اتفاق می‌افتد، نشان از آن دارد که بودجه برنامه‌های فوق‌العاده را به وزارت کشور اختصاص داده می‌شود و وزارت کشور نیز بودجه تخصیص‌یافته را به سازمان امور اجتماعی و سازمان امور اجتماعی نیز به دستگاه‌های مجری برنامه‌های فوق‌العاده اختصاص می‌دهد. چرخه‌ای که در عمل چرخه‌ای معیوب است و می‌تواند ردیابی و اصابت بودجه به هدف را دچار مشکل کند.

۱-۴. سازمان بهزیستی کشور

سازمان بهزیستی یکی از دستگاه‌های اصلی در حوزه پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. بیشتر تخصیص‌های بودجه‌ای دستگاه مذکور در حوزه پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. براساس گزارش برنامه‌های فوق‌العاده، سازمان مذکور با مجموع اعتبار ابلاغی نهایی حدود ۱۷۸ میلیارد تومان (شامل حدود ۲۸ میلیارد هزینه‌ای و ۱۵۰ میلیارد تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای) بزرگ‌ترین سهم را در جدول به خود اختصاص داده، حدود ۴۱ درصد از کل اعتبارات ابلاغی (حدود ۴۳۷ میلیارد تومان) را تشکیل می‌دهد. بخش عمده این اعتبار مربوط به تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای است که نشان‌دهنده اولویت بالای طرح‌های عمرانی و زیرساختی در حوزه بهزیستی نسبت به هزینه‌های جاری است و این سازمان را به‌وضوح در صدر دستگاه‌های اجرایی جدول قرار داده است. در جدول ۵ برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴، سازمان بهزیستی آورده شده است.

جدول ۵. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، سازمان بهزیستی برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی: ۱۳۱۵۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان بهزیستی کشور									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
جمع کل					۱۱۴,۶۴۰	۲۸۴,۴۰۰	۳۹۹,۰۴۰			
جمع					۱۰۲,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۲۰۲,۰۰۰			
۱	مداخلات مددکاری اجتماعی بازماندگان از تحصیل بانوان سرپرست خانوار تحت پوشش با رویکرد مدیریت مورد	ارائه خدمات مددکاری اجتماعی	کودک بازمانده از تحصیل	۸۰۰	۲۴,۰۰۰	۰	۲۴,۰۰۰	کودکان بازمانده از تحصیل بانوان سرپرست خانوار	تمام استان‌های کشور	سازمان بهزیستی کشور (دفتر امور خانواده و بانوان)

کد طبقه‌بندی: ۱۳۱۵۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان بهزیستی کشور										مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۲	ارائه خدمات مددکاری اجتماعی	ارائه مشاوره خانواده، خدمات روان‌پزشکی و سایر بیماری‌ها	کودک بازمانده از تحصیل		۸,۰۰۰	۰	۸,۰۰۰	کودکان بازمانده از تحصیل بانوان سرپرست خانوار	تمام استان‌های کشور	سازمان بهزیستی کشور (دفتر امور خانواده و بانوان)
۳		ارائه حمایت‌های تحصیلی			۶,۰۰۰	۹۰,۰۰۰	۹۶,۰۰۰			
۴		ارائه حمایت‌های معیشتی			۵۶,۰۰۰	۰	۵۶,۰۰۰			
۵		مداخلات حقوقی و قضایی			۸,۰۰۰	۰	۸,۰۰۰			
۶	مداخلات مددکاری اجتماعی بازماندگان از تحصیل بانوان سرپرست خانوار تحت پوشش با رویکرد مدیریت مورد	تربیت و نظارت بر سوپروایزرها		۱۰۰ نفر سوپروایزر (تهیه محتوا، آموزش، بازآموزی جلسات بررسی مورد)	۰	۱۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰		استان منتخب	
۷		ارائه الگوی مداخله کاهش بازماندگی از تحصیل فرزندان خانواده‌های مددجوی سازمان بهزیستی	طرح اجرایی	۱	–	–	–		ملی	

کد طبقه‌بندی: ۱۳۱۵۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان بهزیستی کشور									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
جمع					۱۲,۶۴۰	۱۸۴,۴۰۰	۱۹۷,۰۴۰			
۱	تدوین و طراحی پروتکل	• تدوین پروتکل‌های اجرایی و درمانی جهت اجرا در برنامه (پروتکل فرایند تربیت درمانگر، سوپروایزر و تسهیلگر برنامه کنترل و کاهش خودکشی • طراحی و تدوین و تعیین فرایند و پروتکل‌های مراقبت – پیگیرانه)	محتوا	۲	۰	۱,۵۰۰	۱,۵۰۰	روان‌شناسان و مشاورین مراکز مشاوره دولتی و غیردولتی، ۱۴۸۰ و ۱۲۳	سازمان بهزیستی کشور	سازمان بهزیستی کشور
۲	آموزش و توانمندی‌سازی	تربیت سوپروایزر (با مسئولیت راهبری، پیگیری، نظارت، حمایت) کارگاه ۶روزه	نفر روز	۸۰	۵,۸۴۰	۱۰,۰۰۰	۱۵,۸۴۰	کنشگران و تسهیلگران واجد شرایط و مشاورین مراکز مشاوره دولتی و غیردولتی و سوپروایزر اورژانس اجتماعی	استان	سازمان بهزیستی کشور

کد طبقه‌بندی: ۱۳۱۵۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان بهزیستی کشور									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۳	آموزش و توانمند سازی	دوره‌های تربیت روان‌شناسان و مشاوران حوزه پیشگیری از خودکشی ویژه درمانگران مراکز مشاوره و امور روان‌شناختی (کارگاه ۳روزه)	نفر روز	۲۰۰	۶,۸۰۰	۱۳,۰۰۰	۱۹,۸۰۰	روان‌شناسان و مشاورین مراکز مشاوره دولتی و غیردولتی	استان	سازمان بهزیستی کشور
۴	ارائه خدمات مراقبت پیگیرانه	ارائه خدمات مدیریت مورد	نفر	۳,۰۰۰	۰	۱,۵۰۰	۱,۵۰۰	افراد اقدام‌کننده یا دارای افکار خودکشی مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره یا معرفی از طریق اورژانس اجتماعی (۱۲۳)	مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی، مراکز خدمات بهزیستی (مثبت زندگی)، مراکز سلامت روان محلی، جمعیت همیاران	سازمان بهزیستی کشور
۵	نظارت سوپروایزری	انجام نظارت بر کیفیت ارائه خدمات مشاوره و امور روان‌شناختی توسط درمانگران آموزش‌دیده برنامه بر مراجعین با افکار و اقدام به خودکشی (حق‌الزحمه سوپروایزر)	نفر	۳,۰۰۰	۰	۷,۵۰۰	۷,۵۰۰	مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی	مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی	سازمان بهزیستی کشور

کد طبقه‌بندی: ۱۳۱۵۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان بهزیستی کشور									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۶	افزایش پوشش و خدمات مشاوره‌ای و حمایتی	ارائه خدمات مشاوره و روان‌شناسی برای گروهای هدف (فرد خودکش یا دارای افکار خودکشی یا نزدیکان ایشان)	نفر	۳,۰۰۰	۰	۱۵۰,۹۰۰	۱۵۰,۹۰۰	افراد دارای افکار یا اقدام‌کننده به خودکشی یا خانواده و اطرافیان ایشان	مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی	سازمان بهزیستی کشور
۷		ایجاد بستر تبادل اطلاعات بین اورژانس اجتماعی و مراکز سراج	مجموعه سرویس	۱	–	–	–	افراد دارای افکار یا اقدام‌کننده به خودکشی	سازمان بهزیستی کشور و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	سازمان بهزیستی کشور

اعتبارات تملک‌دارایی‌های سرمایه ای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	شرح عملیات	نام مکان تجهیزات	واحد	تعداد	ابلاغی ۱۴۰۴			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی بهره‌بردار
					سهم دستگاه اجرایی	سهم وزارت کشور	جمع کل			
۱	خرید خودروی مراکز اورژانس اجتماعی	مراکز اورژانس اجتماعی	دستگاه	۱۰۰	۱.۵۰۰.۰۰۰	۱.۵۰۰.۰۰۰	۳.۰۰۰.۰۰۰	آسیب‌دیدگان اجتماعی	سراسر کشور	سازمان بهزیستی کشور

سازمان بهزیستی بیشترین تمرکز اعتبارات هزینه‌ای خود را روی مداخلات مستقیم مددکاری و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (به‌ویژه در حوزه خانواده، زنان و کودکان) گذاشته و بخش قابل توجهی را نیز به توانمندسازی نیروی انسانی تخصصی (سوپروایزری و مشاوره) اختصاص داده است. در حوزه عمرانی، تقریباً تمام اعتبار تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای صرف خرید خودروهای اورژانس اجتماعی شده که نشان‌دهنده رویکرد تجهیزمحور برای پاسخ سریع به بحران‌های اجتماعی است. سهم بالای اعتبارات سرمایه‌ای نسبت به هزینه‌ای، بیانگر اولویت توسعه زیرساخت‌های عملیاتی سازمان در سال ۱۴۰۴ است.

عملکرد: همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، بودجه مصوب برای سازمان بهزیستی کشور در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی در سال ۱۴۰۴، حدود ۲۸ هزار میلیارد تومان اعتبارات هزینه‌ای و ۱۵۰ هزار میلیارد تومان اعتبارات تملک‌دارایی سرمایه‌ای است. از میزان مذکور، فقط ۱۰۰ میلیارد تومان به بخش عمرانی یا همان تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای تخصیص یافته است. نکته حائز اهمیت آن است که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمام اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده نه دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۲-۴. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

در برنامه فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یکی از دستگاه‌های اصلی متولی اجرای برنامه‌های حوزه آسیب‌های اجتماعی است. اعتبار نهایی اختصاص‌یافته به این وزارتخانه در جدول اعتبارات اولیه، حدود ۱۰۷ میلیارد تومان (اعتبارات هزینه‌ای) در نظر گرفته شده است. بخش عمده اعتبارات وزارت بهداشت صرف توسعه و تقویت مراکز سراج، آموزش و توانمندسازی نیروهای ارائه‌دهنده مداخلات پیشگیرانه و درمان افراد در معرض خطر خودکشی، برنامه جامع پیشگیری از افکار، تهدید و اقدامات به خودکشی و خودکشی منجر به فوت در دانشجویان و دستیاران دانشگاه/دانشکده‌های علوم پزشکی، کمک به درمان زنان باردار دچار اختلالات مصرف مواد و نوزادان دچار علائم محرومیت متولد شـــده از آنها، می‌شود. رویکرد این وزارتخانه ترکیبی از گسترش فیزیکی مراکز، توانمندسازی نیروی انسانی و مداخلات هدفمند بالینی اســـت. نکته قابل توجه، در نظر گرفتن ردیف‌هایی است که ماهیت عمرانی دارند، اما در ردیف برنامه‌های هزینه‌ای قرار داده شده‌اند. در جدول ۶ برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی آورده شده است.

جدول ۶. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی: ۱۲۹۰۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل (میلیون ریال)			
جمع کل					۱,۳۳۰,۰۰۰	۱,۰۷۲,۰۰۰	۲,۴۵۲,۰۰۰			
۱	توسعه و تقویت مراکز سراج	ایجاد مراکز سراج در مناطق محروم، کم‌برخوردار و بحرانی و تأمین هزینه‌های جاری برای دوره یکساله	مرکز	۳۸	۷۶۰,۰۰۰	۷۶۰,۰۰۰	۱,۵۲۰,۰۰۰	جمعیت عمومی تحت پوشش مراکز	دانشگاه‌های علوم پزشکی	دانشگاه‌های علوم پزشکی
۲		بررسی اثربخشی اجرای طرح سراج در کلیه مراکز تحت پوشش	مرکز	۱۰۲	۱۰,۰۰۰	۰	۱۰,۰۰۰	ستاد وزارت بهداشت	دفتر سلامت روانی؛ اجتماعی و اعتیاد	دانشگاه‌های علوم پزشکی
۳		سیستمی کردن پرونده مراجعین سراج و ایجاد بستر تبادل اطلاعات بین مراکز سراج و اورژانس اجتماعی	مجموعه سرویس	۱	–	–	–	افراد دارای افکار یا اقدام‌کننده به خودکشی	سازمان بهزیستی کشور و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی	وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

کد طبقه‌بندی: ۱۲۹۰۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل (میلیون ریال)			
۴	آموزش و توانمندسازی نیروهای ارائه‌دهنده مداخلات پیشگیرانه و درمان افراد در معرض خطر خودکشی	تدوین بسته آموزشی مشترک با آموزش و پرورش	بسته آموزشی	۱	۷۰,۰۰۰	۷۰,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	با محوریت نیروهای فوریت‌های روانی و اجتماعی و مدیریت مورد مناطق آموزش و پرورش در کشور (۲۹۲۰ نفر در ۷۳۰ منطقه)	سراسر کشور (۷۳۰ منطقه)	دانشگاه‌های علوم پزشکی
۵		کارگاه آموزشی	کارگاه آموزشی	۲۰۰						
۶			نفر	۲۹۲۰						
۷		توانمندسازی کشوری، کارگاه ۳روزه، آموزش کارشناسان سلامت روان دانشگاه به همراه مشاوران مربوطه (تربیت مدرس)	کارگاه ملی / منطقه‌ای	۱۰					دانشگاه‌های علوم پزشکی	دانشگاه‌های علوم پزشکی

کد طبقه‌بندی: ۱۲۹۰۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل (میلیون ریال)			
۸	طرح ملی پنجره نو: برنامه جامع پیشگیری از افکار، تهدید و اقدامات به خودکشی و خودکشی منجر به فوت در دانشجویان و دستیاران دانشگاه/ دانشکده‌های علوم پزشکی	تشکیل کمیته مداخله در رفتارهای خودآسیب‌رسان و خودکشی در دانشگاه و تشکیل تیم تخصصی مداخلات درمانی، آموزشی وحمایتی	تیم	۱۱۶	۱۴۰,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۲۴۰,۰۰۰	دانشجویان و دستیاران در معرض آسیب و آسیب‌دیده	مراکز مشاوره دانشگاه‌های علوم پزشکی	دانشگاه‌های علوم پزشکی
۹		نیازسنجی و تعیین جمعیت هدف طرح								
۱۰		آموزش‌های مهارتی و پیشگیرانه								
۱۱		ارائه خدمات تخصصی	درصد دانشجویان در معرض خطر	۲۵						
۱۲		نظارت و پیگیری								
۱۳		سنجش اثربخشی و کارآمدی طرح	تعداد افراد دارای افکار خودکشی	۱۱۰۰						
			تعداد اقدام‌کننده به خودکشی	۱۰۰						

کد طبقه‌بندی: ۱۲۹۰۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل (میلیون ریال)			
۱۴	کمک به درمان زنان باردار دچار اختلالات مصرف مواد و نوزادان دچار علائم محرومیت متولد شده از آنها	جبران هزینه‌های درمان زنان باردار دچار اختلالات مصرف مواد	نفر / خدمت	۶۰۰۰	۲۸۰۰۰۰	۸۰۰۰۰	۳۹۰۰۰۰	زنان باردار دچار اختلالات مصرف مواد و نوزادان دچار علائم محرومیت متولد شده از آنها	بیمارستان‌های معین دولتی تحت پوشش دانشگاه‌های علوم پزشکی	دانشگاه‌های علوم پزشکی
۱۵		ادامه درمان مادران باردار دچار اختلالات مصرف مواد بعد از ترخیص از بیمارستان در مراکز دولتی	نفر/خدمت	۷۰۰	۰	۴۲۰۰۰	۴۲۰۰۰	زنان باردار دچار اختلالات مصرف مواد و نوزادان دچار علائم محرومیت متولد شده از آنها	استان تهران، شهرهای مشهد و بم	دانشگاه‌های علوم پزشکی
۱۶	توسعه متوازن و فراهمی خدمات درمان	کمک به درمان کودکان و نوجوانان دچار اختلالات مصرف مواد	نفر/خدمت	۵۰۰۰	۷۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۱۱۰۰۰۰	کودکان و نوجوانان دچار اختلالات مصرف مواد	بیمارستان‌های معین دولتی تحت پوشش دانشگاه‌ها علوم پزشکی	دانشگاه‌های علوم پزشکی

عملکرد: به‌طور کلی بودجه پیش‌بینی شده برای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، ۱۰۷ میلیارد تومان است. اعتبارات مصوب در چارچوب، اعتبارات هزینه‌ای به وزارت مذکور ارائه شده است. از این میزان، فقط ۳۰ درصد (حدود ۳۲ میلیارد تومان) در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اختصاص یافته است. درحالی‌که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمامی اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۳-۴. قوه قضائیه

براساس «برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴»، قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران، از طریق معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم، یکی از دستگاه‌های اجرایی فعال در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. اعتبار اختصاص‌یافته به این دستگاه در جدول اصلی، حدود ۳۳ میلیارد تومان اعلام شده است. در برنامه تفصیلی، مداخلات قوه قضائیه عمدتاً در سه حوزه آسیب‌های خانوادگی، حمایت قضایی از زنان و کودکان و نوجوانان، و پیشگیری از جرائم و مفاسد اجتماعی تعریف شده است. این جهت‌گیری با رویکرد قانون برنامه هفتم نیز همخوان است. در این قانون، برای دستگاه‌های مرتبط، برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی پیش‌بینی شده است. در جدول ۷، برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴ قوه قضائیه آورده شده است.

جدول ۷. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، قوه قضائیه برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی: ۱۰۸۱۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
	جمع				۷۳,۲۰۰	۳۳۰,۸۲۱	۴۰۴,۰۲۱			
۱	مراقبت مشاوره و حمایت از زنان در معرض خطر	ارائه خدمات قضایی و معاضدتی به زنان آسیب‌دیده و در معرض خطر در دفاتر حمایت	نفر	۶,۲۳۰	۰	۱۲,۵۰۰	۱۲,۵۰۰	زنان آسیب‌دیده یا در معرض آسیب مراجعه‌کننده به دفاتر حمایت	سراسر کشور	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)
۲		ارائه خدمات مشاوره حقوقی و روان‌شناسی تخصصی در حمایت از زنان زندانی (به‌طور متوسط دو و نیم جلسه مشاوره برای هر نفر)	نفر	۲,۴۳۰	۰	۱۲,۱۵۰	۱۲,۱۵۰	زنان زندانی	سراسر کشور	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)

کد طبقه‌بندی: ۱۰۸۱۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران								مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۳	اجرای نظام مشاوره در محاکم اطفال و نوجوانان (آیین دادرسی کیفری)	به‌روزرسانی و ارتقای محتوای پیشگیرانه برای مشاورین دادگاه اطفال و نوجوانان	نفر ساعت	۲۰۰	۰	۱,۰۰۰	۱,۰۰۰	مشاورین دادگاه اطفال و نوجوانان	ستاد	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم)
۴		برگزاری کارگاه‌های تخصصی آموزشی کاربردی برای مشاوران دادگاه اطفال و نوجوانان دادگستری کل استان‌ها	کارگاه ملی (۷۰ نفر)	۲	۰	۵۰۰۰	۵۰۰۰	مشاورین دادگاه اطفال و نوجوانان	ستاد	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم)
۵		برگزاری کارگاه‌های تخصصی آموزشی کاربردی برای تربیت مشاوران دادگاه اطفال و نوجوانان در شعب قضایی شهرستان‌ها و نواحی	کارگاه	۶۸	۰	۶,۸۰۰	۶,۸۰۰	مشاورین دادگاه اطفال و نوجوانان	سراسر کشور	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)
۶		ارائه مشاوره به محاکم قضایی اطفال و نوجوانان	نفر ساعت	۳,۸۴۸	۰	۱۹,۲۴۰	۱۹,۲۴۰	مشاورین دادگاه اطفال و نوجوانان	سراسر کشور	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)
۷		تشکیل پرونده شخصیت برای اطفال ونوجوانان در معرض خطر	پرونده	۳,۹۵۹	۰	۱۱,۸۷۷	۱۱,۸۷۷	اطفال و نوجوانان در معرض خطر	سراسر کشور	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)

کد طبقه‌بندی: ۱۰۸۱۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۸	کنترل و کاهش مفاسد اخلاقی	اجرای طرح رویش (زنان خیابانی دستگیر شده برای بار اول)– به‌صورت آزمایشی در استان‌های تهران، فارس و خوزستان	نفر	۶۰۰	۱۰,۰۰۰	۵۰,۰۰۰	۶۰,۰۰۰	زنان خیابان	تهران، فارس و خوزستان	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)
۹		اجرای طرح فرصت (مصرف‌کنندگان مشروبات الکلی برای بار اول با همکاری دادسرای ارشاد)	نفر	۱,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	۵۰,۰۰۰	جوانان و نوجوانان	تهران، فارس و خوزستان	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)
۱۰	راهبری ایجاد مرکز ملاقات فرزندان طلاق (مراکز مهر خانواده) موضوع تبصره ذیل ماده (۴۱) قانون حمایت خانواده و ماده (۶۸) آیین‌نامه اجرایی آن	مرکز ملاقات فرزندان طلاق (مراکز مهر خانواده) موضوع تبصره ذیل ماده (۴۱) قانون حمایت خانواده و ماده (۶۸) آیین‌نامه اجرایی آن	مرکز	۲۱۶	۴۳,۲۰۰	۱۷۲,۸۰۰	۲۱۶,۰۰۰	فرزندان طلاق	سراسر کشور	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)
۱۱	کنترل و کاهش طلاق	ارجاع متقاضیان طلاق بی‌بضاعت دادگستری‌ها به مراکز مشاوره مورد نظر	تعداد زوج	۴,۵۰۲	۰	۹,۴۵۴	۹,۴۵۴	متقاضیان طلاق	استان‌های منتخب	قوه قضائیه (معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان‌ها)

اعتبارات قوه قضائیه عمدتاً حول مداخلات قضایی - مشاوره‌ای پیشگیرانه متمرکز شده است. به‌ویژه حمایت از زنان آسیب‌دیده، سامان‌دهی نظام مشاوره در پرونده‌های اطفال و نوجوانان، و کاهش طلاق از طریق مراکز مهر خانواده. رویکرد این دستگاه ترکیبی از خدمات حمایتی قضایی، توانمندسازی مشاوران دادگاه‌ها و اجرای طرح‌های کنترل آسیب‌های اجتماعی است که مکمل فعالیت‌های مددکاری بهزیستی و مداخلات بهداشتی وزارت بهداشت محسوب می‌شود.

عملکرد: همان‌طور که پیش‌تر مورد اشاره قرار گرفت، بودجه در نظر گرفته شده برای قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، در مجموع معادل ۳۳ میلیارد تومان است. از این میزان، هیچ مبلغی به دستگاه مذکور اختصاص داده نشده است. نکته حائز اهمیت آن است که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمامی اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۴-۴. سازمان بسیج مستضعفین - معاونت اجتماعی

براساس «برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴»، سازمان بسیج مستضعفین ـ معاونت اجتماعی یکی از دستگاه‌های مجری برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی اســت. اعتبار اختصاص‌یافته به این دستگاه در جدول اعتبارات اولیه، حدود۲۶ میلیارد تومان اعلام شده است. در برنامه، مأموریت معاونت اجتماعی بسیج عمدتاً بر تقویت همبستگی اجتماعی، کاهش عوامل طرد و محرومیت اجتماعی، ارائه خدمات روان‌شناختی و مشاوره‌ای در مناطق کم‌برخوردار و حاشیه‌ای و کار با نوجوانان و جوانان متمرکز شده است. در جدول ۸، برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴، سازمان بسیج مستضعفین - معاونت اجتماعی آورده شده است.

جدول ۸. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، سازمان بسیج مستضعفین - معاونت اجتماعی برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی: ۱۱۱۳۱۳ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان بسیج مستضعفین- معاونت اجتماعی										مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی			اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	هزینه واحد	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
جمع						۱۹۸,۵۷۵	۲۶۶,۳۰۰	۴۶۴,۸۷۵			
۱	تقویت همبستگی، کاهش عوامل طرد و محرومیت اجتماعی در محلات هدف(جزء «۲» و «۳» بند «ث» ماده (۸۵))	ارائه خدمات روان‌شناختی و مشاوره‌ای در مناطق کم‌برخوردار با محوریت در محدوده طرح کرامت (۱۰۵۳ محله)	نفر جلسه	۱۷۶,۰۰۰	۲	۱۷۶,۰۰۰	۱۷۶,۰۰۰	۳۵۲,۰۰۰	ساکنین محلات حاشیه شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی	محلات حاشیه شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی (طرح کرامت)	سازمان بسیج مستضعفین
			نفر	۷۰,۴۰۰	۵						
۲	برنامه جامع تربیت هویت جنسی، آموزش مهارت‌های شناختی و ... اجتماعی	تربیت تسهیلگر هویت جنسی	نفر	۴,۳۰۰	۲۰	۱۷,۲۰۰	۶۸,۸۰۰	۸۶,۰۰۰	مربیان آموزشی و مشاوران	سپاه‌های استانی	سازمان بسیج مستضعفین
۳		برگزاری کارگاه‌های آموزشی هویت و تربیت جنسی	کارگاه	۱,۰۷۵	۲۵	۵,۳۷۵	۲۱,۵۰۰	۲۶,۸۷۵	مربیان مهدهای کودک و والدین دانش‌آموزان	سپاه‌های استانی	سازمان بسیج مستضعفین

سازمان بسیج مستضعفین (معاونت اجتماعی) با مجموع اعتبار حدود ۴۶ میلیارد تومان (شامل حدود ۲۶ میلیارد تومان میلیون ریال از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰ و حدود ۲۰ میلیون ریال از محل اعتبارات دستگاه اجرایی) چهارمین سهم را در این مجموعه به خود اختصاص داده است. بیش از ۷۵ درصد اعتبارات این دستگاه صرف خدمات مشاوره‌ای و روان‌شناختی در مناطق محروم و حاشیه‌ای (طرح کرامت) شده و بخش باقی‌مانده به برنامه‌های تربیت هویت جنسی و آموزش مربیان اختصاص یافته است. رویکرد بسیج در این حوزه بیشتر مبتنی‌بر مداخلات محله‌محور، آموزش گروهی و پوشش گسترده اقشار کم‌برخوردار است که نقش مکملی نسبت به مداخلات تخصصی بهزیستی، بهداشت و قوه قضائیه ایفا می‌کند.

عملکرد: همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، بودجه در نظر گرفته شده برای سازمان بسیج مستضعفین (معاونت اجتماعی) در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، درمجموع حدود ۲۶ میلیارد تومان است. از این میزان، هیچ مبلغی به دستگاه مذکور اختصاص داده نشده است. نکته حائز اهمیت آن است که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمامی اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۵-۴. هلال احمر

براساس «برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴»، جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران یکی از دستگاه‌های مشارکت‌کننده در اجرای برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. اعتبار اعلام شده برای این دستگاه در جدول اصلی ۲۵ میلیارد تومان است.

در جدول تفصیلی، برنامه هلال احمر با عنوان «توانا؛ تاب‌آوری و امیدآفرینی برای نوجوانان و جوانان ایران» تعریف شده و جامعه هدف آن، نوجوانان و جوانان محلات حاشیه شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی و مناطق حاد و بحرانی است. مجموع اعتبار این برنامه نیز ۵۰ میلیارد تومان درج شده که ۵۰ درصد آن، یعنی ۲۵ میلیارد تومان، از محل اعتبارات دستگاه اجرایی و ۲۵ میلیارد تومان از محل ردیف ۱۰۵۰۳۰ تأمین می‌شود. در جدول ۹ برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴، هلال احمر آورده شده است.

جدول ۹. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، هلال احمر برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی: ۱۳۱۰۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی			اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	تعداد روز	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
جمع کل				۴۸,۳۲۰	–	۲۵۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۵۰۰,۰۰۰			
۱	توانا (تاب‌آوری و امیدآفرینی برای نوجوانان و جوانان ایران)	دوره تربیت مدرس	نفر	۱۹۰	۵	۲۵۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۵۰۰,۰۰۰	نوجوانان و جوانان محلات حاشیه شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی	محلات حاشیه شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی و مناطق حاد و بحرانی	جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران (سازمان جوانان جمعیت هلال احمر)
۲		دوره تربیت مربی و تسهیل (منتور)	نفر	۱,۷۰۰	۵						
۳		تشکیل و آموزش گروه‌های اجتماعی	نفر	۱۱,۰۰۰	۱۵۰						
۴		برگزاری اردوهای طبیعت‌گردی (زندگی در شرایط سخت)	نفر	۴۳۰	۵						
۵		تشکیل شبکه‌های اجتماعی در سطح جامعه	نفر	۳۵,۰۰۰	۱۵۰						
۶		مستندسازی، نظارت، ارزیابی و سنجش اثربخشی	برنامه	۴۲	۱۵۰	–	–	–			

در برنامه سال ۱۴۰۴، نقش هلال احمر در حوزه آسیب‌های اجتماعی عمدتاً بر توانمندسازی نوجوانان و جوانان مناطق حاشیه‌ای و سکونتگاه‌های غیررسمی، تقویت گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، تربیت مربی و تسهیلگر و ارتقای تاب‌آوری و امیدآفرینی استوار شده است.

عملکرد: همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، بودجه در نظر گرفته شده برای هلال احمر در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، در مجموع حدود ۲۵ میلیارد تومان است. از این میزان، هیچ مبلغی به دستگاه مذکور اختصاص داده نشده است. نکته حائز اهمیت آن است که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمامی اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۶-۴. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی)

براساس برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی) یکی از دستگاه‌های مشارکت‌کننده در اجرای برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. در جدول، اعتبار اختصاص‌یافته به این دستگاه ۲۲ میلیارد تومان اعلام شده است. در جدول ۱۰ برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی) آورده شده است.

جدول ۱۰. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی) برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی: ۱۱۳۵۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی)										مبالغ به میلیون ریال
ردیف		عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات				جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ستاد مبارزه با مواد مخدر	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
جمع کل					۲۲۱,۶۰۰	۰	۲۲۱,۶۰۰	۴۴۳,۲۰۰			
۱	توسعه و تقویت زیست‌فرهنگی اجتماعی دانشجویان خوابگاهی (در راستای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانشجویان)	اجرای دوره‌های آموزشی مهارت‌های اجتماعی و حرفه‌ای در محیطهای خوابگاهی (سرمد)	خوابگاه دانشجویی	۴۲	۷۵,۶۰۰	۰	۷۵,۶۰۰	۱۵۱,۲۰۰	دانشجویان دوره کارشناسی ساکن در سراهای دانشجویی	بجنورد، بیرجند، گلستان، ارومیه، محقق اردبیلی، خوارزمی، الزهرا، حکیم سبزواری، سیستان و بلوچستان، خلیج فارس، لرستان، شهیدچمران، کردستان، ایلام، اراک، یاسوج، رازی کرمانشاه، قم، هرمزگان، ولی‌عصر، شهرکرد	دانشگاه‌های وزارت علوم معاونت فرهنگی و اجتماعی از طریق انجمن‌های علمی دانشجویی مدیریت، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و کارآفرینی)
			دوره آموزشی (۳۰ساعته)	۴۲۰							
۲		ایجاد و تقویت شبکه حمایت‌های اجتماعی همسالان از طریق بوت‌کمپ آموزش آموزشگران دانشجویی «هم‌سرا»	دوره	۸	۲۴,۰۰۰	۰	۲۴,۰۰۰	۴۸,۰۰۰	دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی عضو انجمن‌های علمی دانشجویی	تبریز، مازندران، فردوسی، بوعلی‌سینا، علامه طباطبایی، شیراز، شهید چمران، شهید باهنر	دانشگاه‌های وزارت علوم (معاونت فرهنگی و اجتماعی از طریق انجمن‌های علمی دانشجویی مشاوره، مددکاری، روان‌شناسی، علوم اجتماعی)

کد طبقه‌بندی: ۱۱۳۵۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی)										مبالغ به میلیون ریال
ردیف		عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات				جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ستاد مبارزه با مواد مخدر	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۳	توسعه و تقویت زیست‌فرهنگی اجتماعی دانشجویان خوابگاهی (در راستای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانشجویان)	اجرای برنامه مهمانی سرزمین	سفر	۴۰	۹۰,۰۰۰	۰	۹۰,۰۰۰	۱۸۰,۰۰۰	دبیران نهادهای دانشجویی انجمن‌های علمی دانشجویی، کانون‌های فرهنگی، تشکل‌های اسلامی	سیستان و بلوچستان، ولایت، سراوان، زابل، شهید چمران، کردستان، رازی، تبریز، ارومیه، محقق اردبیلی، حضرت معصومه(س)، گنبد کاووس، فردوسی، صنعتی اصفهان، تهران، علامه طباطبایی، خلیج فارس، گیلان	دانشگاه‌های وزارت علوم (معاونت فرهنگی و اجتماعی از طریق کانون‌های ایران‌شناسی و گردشگری، انجمن‌های علمی دانشجویی دانشگاه‌های منتخب)
۴		بهره‌گیری از هنرهای نمایشی در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، ارتقای تاب‌آوری و افزایش امید اجتماعی	اثر	۱۵	۱۵,۰۰۰	۰	۱۵,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	کانون‌های تئاتر و هنرهای نمایشی، دانشجویان شاغل به تحصیل در رشته تئاتر	خوارزمی، خواجه نصیرالدین طوسی، صنعتی شریف، جامع علمی کاربردی واحد ۱۱ تهران، شهید بهشتی(ره)، تربیت دبیر شهیدرجایی، صنعتی امیرکبیر، علم و فرهنگ، تهران، دامغان، پیام نور واحد اسفراین، مازندران، شهید چمران، زابل، حکیم سبزواری	دانشگاه‌های وزارت علوم (معاونت فرهنگی و اجتماعی از طریق دانشگاه‌های دامغان و مازندران)

کد طبقه‌بندی: ۱۱۳۵۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (معاونت فرهنگی و اجتماعی)										مبالغ به میلیون ریال
ردیف		عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات				جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ستاد مبارزه با مواد مخدر	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۵	توسعه و تقویت زیست‌فرهنگی اجتماعی دانشجویان خوابگاهی (در راستای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانشجویان)	طراحی و اجرای بازی محیطی، داستان‌محور و تعاملی (بازی محیطی راز شهر)	دوره	۱۰	۱۷,۰۰۰	۰	۱۷,۰۰۰	۳۴,۰۰۰	کانون‌های سرگرمی و خلاقیت	الزهرا(س)، اصفهان، شهید باهنر، ایلام، کوثر بجنورد، حضرت معصومه(س)، اراک، کردستان، گیلان، سیستان و بلوچستان	دانشگاه‌های وزارت علوم (معاونت فرهنگی و اجتماعی از طریق دانشگاه فردوسی)

در مجموع، نقش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در برنامه سال ۱۴۰۴ عمدتاً پیشگیرانه، فرهنگی، آموزشی و اجتماع‌محور است. برخلاف دستگاه‌هایی که مداخله آنها عمدتاً پس از بروز آسیب انجام می‌شود، این وزارتخانه تلاش کرده است از ظرفیت دانشگاه، خوابگاه، انجمن‌های علمی، کانون‌های فرهنگی، هنر و شبکه همسالان برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی استفاده کند.

عملکرد: همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، بودجه در نظر گرفته شده برای نقش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، درمجموع حدود ۲۲ میلیارد تومان است. از این میزان، حدود ۳۰ درصد(معادل ۶ میلیارد تومان) به دستگاه مذکور اختصاص یافته است. نکته حائز اهمیت آن است که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمامی اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۷-۴. فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران

براساس «برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴»، فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران (فراجا) یکی از دستگاه‌های اجرایی مشارکت‌کننده در برنامه است. در جدول اعتبارات اولیه، برای فراجا حدود۱۷ میلیارد تومان اعتبار هزینه‌ای پیش‌بینی شده است. در جدول ۱۱ برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴، فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران آورده شده است.

جدول ۱۱. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی: ۱۰۶۰۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمی		اعتبارات به میلیون ریال			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
جمع کل					۱۶۹۶۵۰	۱۷۱۶۵۰	۳۴۱۳۰۰			
۱	طرح همیاران آرامش اجتماعی (مسجد محور)	برگزاری کلاس‌های مهارت‌آموزی در قالب آموزش همگانی	محله	۳۰۰	۱۵۰,۰۰۰	۱۵۰,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	ساکنین محلات حاشیه شهر، سکونتگاه‌های غیررسمی و بحرانی	محلات حاشیه شهرها، سکونتگاه‌های غیررسمی و مناطق حاد و بحرانی مورد تفاهم با وزارت کشور	فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران
۲		برگزاری تئاتر خیابانی	محله	۳۰۰						
۳		ارائه خدمات پزشکی و بهداشتی و روان‌شناختی به افراد در معرض آسیب در محلات	محله	۳۰۰						
۴		استفاده از ظرفیت‌های پلیس‌های تخصصی جهت ارائه به مردم (خدمات مضاعف)	محله	۳۰۰						
۵		برگزاری جلسات هم‌اندیشی پیش از اجرای طرح در ۳ تا ۵ نوبت با حضور خیرین، نمایندگان سازمان‌های مردم نهاد، نمایندگان سازمان‌های دولتی و...	محله	۳۰۰						

کد طبقه‌بندی: ۱۰۶۰۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران									مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمی		اعتبارات به میلیون ریال			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۶	طرح همیاران آرامش اجتماعی (مسجد محور)	برگزاری جلسات هم‌اندیشی با متنفذین، منتخبین و ریش‌سفیدان محلات در قالب معتمدین به‌منظور تصمیم‌گیری درخصوص کنترل جرائم و آسیب‌های اولویت‌دار	محله	۳۰۰	۱۵۰,۰۰۰	۱۵۰,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	ساکنین محلات حاشیه شهر، سکونتگاه‌های غیررسمی و بحرانی	محلات حاشیه شهرها، سکونتگاه‌های غیررسمی و مناطق حاد و بحرانی مورد تفاهم با وزارت کشور	فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران
۷		برگزاری نقاشی خانوادگی با در نظر گرفتن ۱۰ آسیب اجتماعی اولویت‌دار هر محله توسط اعضای خانواده	محله	۳۰۰						
۸	کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از فضای مجازی به‌منظور ارتقای سطح سواد دیجیتال و توانمندسازی جامعه	آموزش حضوری دانش‌آموزان دوره اول و دوم متوسطه	کارگاه	۵۰۰						
۹		آموزش حضوری دانش‌آموزان ابتدایی	کارگاه نمایشی	۵۰						
۱۰		تولید و انتشار محتوا برای شبکه‌های اجتماعی	عدد	۷۰۰						
۱۱		تألیف کتاب مصور کاربردی همراه برای کنشگری فعال نوجوان در برابر آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی	عنوان	۱	۰	۲,۰۰۰	۲,۰۰۰	دانش‌آموزان	ستاد	پلیس فتا فراجا

درمجموع، برنامه فراجا در سال ۱۴۰۴ از سه جهت اصلی مداخلات محله‌محور در مناطق حاشیه‌ای و سکونتگاه‌های غیررسمی، مشارکت اجتماعی و فرهنگی در پیشگیری از آسیب‌ها، و مقابله پیشگیرانه با آسیب‌های فضای مجازی تشکیل شده است. از منظر ارزیابی پسینی، مهم‌ترین مسئله این است که بین تحقق فعالیت و تحقق نتیجه تفکیک شود. برای نمونه، درمورد طرح همیاران آرامش اجتماعی، صرف اجرای برنامه در محلات هدف کافی نیست، بلکه باید در مرحله ارزیابی مشخص شود که در محلات تحت پوشش، شاخص‌های مورد نظر پیشگیری و کاهش آسیب تا چه اندازه تغییر کرده‌اند. همچنین در حوزه فضای مجازی، علاوه‌بر تعداد آموزش‌ها و محتوای تولید شده، باید تغییر سطح سواد دیجیتال و رفتارهای پرخطر گروه‌های هدف بررسی شود.

عملکرد: همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، بودجه در نظر گرفته شده برای فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، در مجموع حدود ۱۷ میلیارد تومان است. از این مقدار هیچ‌گونه تخصیص به دستگاه مذکور صورت نپذیرفته است. نکته حائز اهمیت آن است که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمامی اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۸-۴. سازمان امور دانشجویان

براساس جدول «برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴»، سازمان امور دانشجویان یکی از دستگاه‌های مشارکت‌کننده در اجرای برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. اعتبار اختصاص‌یافته به این سازمان در جدول اصلی ۲۰ میلیارد تومان اعلام شده است. در جدول ۱۲ برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴، سازمان امور دانشجویان آورده شده است.

جدول ۱۲. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، سازمان امور دانشجویان برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی : ۱۱۳۶۶۴ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان امور دانشجویان										مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی			اعتبارات به میلیون ریال			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	هزینه واحد	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
جمع کل						۱۱۸,۴۰۰	۲۰۰,۷۰۰	۳۱۹,۱۰۰			
اعتیاد											
جمع اعتیاد						۷۴,۶۰۰	۹۴,۶۰۰	۱۶۹,۲۰۰			
۱	پیشگیری اولیه از مصرف مواد مخدر و روان‌گردان‌ها	الف) برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه عموم دانشجویان	دانشجو کارگاه	۵۴۶۰ ۱۸۲	۱۰۰	۹,۱۰۰	۹,۱۰۰	۱۸,۲۰۰	دانشجویان	۵۰ دانشگاه	سازمان امور دانشجویان
۲		ب) برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه گروه دانشجویان دختر خوابگاهی (با توجه به افزایش مصرف دخانیات و الکل در دختران)	دانشجو کارگاه	۷۹۲۰ ۲۶۴	۱۰۰	۱۳,۲۰۰	۱۳,۲۰۰	۲۶,۴۰۰	دانشجویان	۵۰ دانشگاه	سازمان امور دانشجویان
۳	آموزش‌های خود مراقبتی (همراه با محتوای آموزشی)	الف) برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه عموم دانشجویان (با تمرکز بر نه گفتن و جرئت‌آموزی در برابر فشارهای گروهی و همسالان)	دانشجو کارگاه	۵۴۶۰ ۱۸۲	۱۰۰	۹,۱۰۰	۹,۱۰۰	۱۸,۲۰۰	دانشجویان	دانشگاه	سازمان امور دانشجویان
۴		ب) برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه گروه دانشجویان دختر خوابگاهی(با تمرکز بر پیشگیری از HIV و HPV)	دانشجو کارگاه	۷۹۲۰ ۲۶۴	۱۰۰	۱۳,۲۰۰	۱۳,۲۰۰	۲۶,۴۰۰	دانشجویان	دانشگاه	سازمان امور دانشجویان

کد طبقه‌بندی : ۱۱۳۶۶۴ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان امور دانشجویان										مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی			اعتبارات به میلیون ریال			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	هزینه واحد	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۵	پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی	برگزاری مسابقه سلامت روان به زبان دومینو برای گروه دانشجویان همیار سلامت (سلامت روان و سلامت جسم) و عموم دانشجویان	مسابقه دانشگاه	۲۰۰ ۱۰۹	۴۰۰	۳۰,۰۰۰	۵۰,۰۰۰	۸۰,۰۰۰	دانشجویان	دانشگاه	سازمان امور دانشجویان
خودکشی											
جمع خودکشی						۴۳,۸۰۰	۱۰۶,۱۰۰	۱۴۹,۹۰۰			
۶	طرح مداخله‌ای زندگی را دریاب	۱. برگزاری کارگاه‌های آموزشی به‌صورت حضوری/ مجازی (عوامل خطر و محافظت‌کننده در برابر خودکشی)	تعداد کارگاه آموزشی	۲۵۰	۱۲۰	۱۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	دانشجویان	دانشگاه‌های سراسر کشور	دفتر مشاوره و سلامت سازمان امور دانشجویان وزارت علوم
۷		۲. آموزش‌های کاربردی با تمرکز بر تاب‌آوری، همدلی، ارزیابی ریسک اولیه و ارجاع مناسب، نظارت و پشتیبانی روانی اجتماعی از همیاران	کانون همیاران	۱۵۰	۱۵۰	۵,۰۰۰	۱۷,۵۰۰	۲۲,۵۰۰	دانشجویان همیار سلامت روان و جسم	دانشگاه‌های سراسر کشور	دفتر مشاوره و سلامت سازمان امور دانشجویان وزارت علوم

کد طبقه‌بندی : ۱۱۳۶۶۴ عنوان دستگاه اجرایی: سازمان امور دانشجویان											مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی			اعتبارات به میلیون ریال			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	هزینه واحد	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
۸	توانمندسازی کادر متخصص سلامت روان	۱. کارگاه تربیت مربی ویژه پیشگیری و مداخله در خودکشی در محیطهای آموزشی صورت حضوری در نواحی ۹ گانه به صورت ۳روزه ویژه روان‌شناس، مشاور و مددکار(جمعاً ۱۵ کارگاه یک‌روزه)	تعداد کارگاه آموزشی	۲۷	۲۰۰	۱,۸۰۰	۳,۶۰۰	۵,۴۰۰	روان‌شناسان، مشاوران، مددکاران مراکز مشاوره و متخصصان بهداشت عمومی مراکز بهداشت	دانشگاه‌های سراسر کشور به‌ویژه مناطق پرآسیب	دفتر مشاوره و سلامت سازمان امور دانشجویان وزارت علوم
۹		۲. دوره آموزشی نشانه‌شناسی و راهکارهای پیشگیری از خودکشی به‌صورت حضوری ۴ساعته	تعداد کارگاه آموزشی	۲۰۰	۱۵۰	۱۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	کارکنان آموزش، خوابگاه‌ها و حراست دانشگاه‌ها	دانشگاه‌های سراسر کشور	دفتر مشاوره و سلامت سازمان امور دانشجویان وزارت علوم
۱۰	ارائه خدمات سلامت روان	شناسایی افراد پرخطر	دانشجویان در معرض خطر	۷۰۰	۶۰	۱۲,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	دانشجویان	دانشگاه‌های سراسر کشور به‌ویژه مناطق پرآسیب	دفتر مشاوره و سلامت سازمان امور دانشجویان
۱۱		انجام مصاحبه پذیرشی و تشخیصی									
۱۲		مراقبت و مدیریت بالینی افراد در معرض خطر خودکشی (هر فرد نیاز به ۲۰ جلسه روان‌درمانی و مراقبت دارد)									
۱۳	طرح پژوهشی	طرح پژوهشی کالبدشکافی روان‌شناختی اجتماعی (اتوپسی) اقدام‌کنندگان به خودکشی به‌منظور شناسایی عوامل خطر و محافظ خودکشی در زیست‌بوم دانشجویی	اقدام‌کنندگان	۸۰	۲۰۰	۵,۰۰۰	۱۵,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	متوفیان و رهایافتگان از اقدام	دفتر مشاوره و سلامت	دفتر مشاوره و سلامت سازمان امور دانشجویان وزارت علوم
			متوفیان	۲۰							

درمجموع، برنامه سازمان امور دانشجویان در سال ۱۴۰۴ رویکردی پیشگیرانه، آموزشی و مداخله‌ای دارد و تمرکز اصلی آن بر محیط دانشگاه و جمعیت دانشجویی است. مهم‌ترین محورهای آن شامل پیشگیری از مصرف مواد و سایر آسیب‌ها، ارتقای مهارت‌های اجتماعی، سلامت روان، پیشگیری از خودکشی، شناسایی دانشجویان پرخطر و ارائه مراقبت تخصصی است.

عملکرد: همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، بودجه در نظر گرفته شده برای سازمان امور دانشجویان در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، در مجموع حدود ۲۰ میلیارد تومان است. از این مقدار هیچ‌گونه تخصیص به دستگاه مذکور صورت نپذیرفته است. نکته حائز اهمیت آن است که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمامی اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۹-۴. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

براساس سند «برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴»، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در مقایسه با برخی دستگاه‌های دیگر، دامنه محدودتری از فعالیت‌ها را در این برنامه برعهده دارد. در جدول اولیه، اعتبار این وزارتخانه حدود ۸ میلیارد تومان اعلام شده است. در جدول ۱۳ برنامه فوق‌العاده سال ۱۴۰۴، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی آورده شده است.

جدول ۱۳. اعتبارات هزینه‌ای سال ۱۴۰۴، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی برای برنامه‌های فوق‌العاده [۱۳]

کد طبقه‌بندی: ۱۵۴۰۰۰ عنوان دستگاه اجرایی: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی										مبالغ به میلیون ریال
ردیف	عنوان برنامه اجرایی	عنوان فعالیت	هدف کمّی		اعتبارات			جامعه هدف	محل اجرا	دستگاه اجرایی
			واحد	مقدار	از محل اعتبارات دستگاه اجرایی	از محل اعتبارات ردیف ۱۰۵۰۳۰	جمع کل			
جمع کل					۷۶,۷۵۰	۷۶,۷۵۰	######			
۱	اجرای فرایند شناسایی و حمایت از کودکان کار (بدترین اشکال کار کودک) در کارگاه‌های غیررسمی	نشانه‌دار کردن پلاک‌های مشکوک و ثبت موقعیت GPS	پلاک	۲,۰۰۰	۷۵,۰۰۰	۷۵,۰۰۰	۱۵۰,۰۰۰	شناسایی و اجرای اقدامات حمایتی اولیه برای ۶هزار کودک کار در شرایط سخت	۳ استان (تهران، البرز، خراسان رضوی)	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
		تشکیل پرونده و غربال پلاک‌های اعلامی	پرونده	۸۰۰						
		بررسی شرایط پلاک پیش بازدید شده (با اولویت کیس‌های معتبر از نظر شواهد و اطلاعات کارگاه و لکه‌های جغرافیایی مستعد فعالیت کارگاه غیررسمی)	پلاک	۸۰۰						
		ارزیابی و تشکیل پرونده، بازدید از منزل، تدوین برنامه حمایتی، اجرای اقدامات معاضدتی، ارزشیابی و مداخلات	پرونده کودک	۶,۰۰۰						
۲	طراحی و تدوین نظام یکپارچه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی جامعه کار و تولید	مطالعات اولیه و مرور منابع وضع موجود	سند	۱	۲۵۰	۲۵۰	۳,۵۰۰	کارگران	ملی	
		تشکیل تیم تخصصی و تدوین طرح اولیه	تیم	۱	۱۲۵	۱۲۵				
		برگزاری نشست‌های نخبگانی و هم‌اندیشی	نشست	۱	۱۲۵	۱۲۵				
		تدوین سند	سند	۱	۱,۲۵۰	۱,۲۵۰				

در مجموع، نقش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در برنامه فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴ عمدتاً در دو حوزه متمرکز شده است: حمایت از کودکان کار و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در جامعه کار و تولید. برنامه کودکان کار از نظر هدف‌گذاری کمّی مشخص‌تر است و برای آن هدف ۶۰۰۰ کودک در سه استان تعیین شده است. در مقابل، برنامه جامعه کار و تولید ماهیتی سیاستی‌تر داشته و بر تدوین یک نظام یکپارچه در سطح ملی تأکید دارد.

عملکرد: همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، بودجه در نظر گرفته شده برای وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در چارچوب برنامه‌های فوق‌العاده پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی، در مجموع حدود ۷ میلیارد تومان است. از این مقدار هیچ‌گونه تخصیص به دستگاه مذکور صورت نپذیرفته است. نکته حائز اهمیت آن است که سازمان برنامه و بودجه کشور، تمامی اعتبارات مصوب مربوط به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی ذی‌ربط را به‌طور کامل تخصیص داده است.

۵. ارزیابی کلی

بررسی برنامه‌های فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که اگرچه در ردیف بودجه‌ای ۱۰۵۰۳۰ مبلغ ۲ هزار میلیارد تومان برای این حوزه پیش‌بینی شده، از این میزان حدود ۴۳۷۰۴ میلیارد تومان، معادل حدود ۲۲ درصد، به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی اختصاص یافته است. از نظر توزیع منابع، مهم‌ترین ویژگی برنامه‌های سال ۱۴۰۴ **تمرکز بالای اعتبارات در تعداد محدودی از دستگاه‌ها**ست. سازمان بهزیستی با حدود ۴۱ درصد و وزارت بهداشت با حدود ۲۵ درصد از مجموع اعتبارات تخصیص‌یافته به ۹ دستگاه، در مجموع نزدیک به دوسوم منابع را در اختیار دارند. با اضافه شدن قوه قضائیه، سهم سه دستگاه اصلی به حدود سه‌چهارم کل اعتبارات می‌رسد. در مقابل، سایر دستگاه‌ها سهم‌هایی محدودتر دارند. این الگو از یک‌سو بیانگر آن است که سیاستگذار، ظرفیت تخصصی و اجرایی بهزیستی و وزارت بهداشت را برای مواجهه با آسیب‌های اجتماعی مهم تلقی کرده است؛ اما از سوی دیگر، می‌تواند نشان‌دهنده **تمرکز نهادی و مالی** و احتمال وابستگی بیش از اندازه نظام مداخله به چند دستگاه اصلی باشد.

از منظر نوع مداخله نیز، برنامه‌ها را می‌توان در یک پیوستار از **مداخله مستقیم و درمانی تا پیشگیری، توانمندسازی و مداخله اجتماعی و محله‌محور** قرار داد. سازمان بهزیستی عمدتاً بر مددکاری اجتماعی، حمایت از خانواده‌ها، کودکان، زنان و افراد در معرض آسیب، خدمات روان‌شناختی و اورژانس اجتماعی متمرکز است. وزارت بهداشت بیشتر رویکرد سلامت‌محور دارد و توسعه مراکز سراج، پیشگیری از خودکشی و درمان اختلالات مصرف مواد را دنبال می‌کند. قوه قضائیه نیز عمدتاً از طریق خدمات قضایی، مشاوره‌ای و پیشگیرانه به زنان، کودکان، خانواده‌ها و افراد در معرض آسیب مداخله می‌کند. در مقابل، وزارت علوم، سازمان امور دانشجویان، بسیج، هلال احمر و فراجا سهم بیشتری در مداخلات آموزشی، فرهنگی، اجتماعی، محله‌محور و توانمندساز دارند. بنابراین، ساختار برنامه‌ها در مجموع حاکی از **تنوع نسبی ابزارهای مداخله** است، هرچند این تنوع الزاماً به‌معنای وجود یک نظام یکپارچه و هماهنگ برای کاهش آسیب‌های اجتماعی نیست.

نکته مهم دیگر، **غلبه اعتبارات هزینه‌ای بر اعتبارات سرمایه‌ای** در میان دستگاه‌های مورد بررسی است. تقریباً تمامی دستگاه‌ها اعتبارات خود را در قالب هزینه‌ای دریافت کرده‌اند و فقط سازمان بهزیستی از سهم قابل توجهی از اعتبارات تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای برخوردار است. این وضعیت نشان می‌دهد که بخش عمده برنامه‌ها بر ارائه خدمات، آموزش، مشاوره، درمان، مددکاری و سایر مداخلات جاری استوار است و سرمایه‌گذاری زیرساختی نقش محدودتری دارد. درمورد بهزیستی، بخش عمده اعتبار سرمایه‌ای نیز به تجهیز اورژانس اجتماعی و خرید خودرو اختصاص یافته است؛ بنابراین حتی در بخش سرمایه‌ای نیز غلبه با زیرساخت‌های عملیاتی و پاسخ به بحران است، نه الزاماً ایجاد زیرساخت‌های پایدار برای پیشگیری اجتماعی.

از منظر **جامعه هدف** نیز برنامه‌ها عمدتاً رویکرد هدفمند دارند و گروه‌هایی همچون کودکان و نوجوانان، زنان آسیب‌دیده یا در معرض آسیب، دانشجویان، افراد در معرض خودکشی، مصرف‌کنندگان مواد، ساکنان مناطق حاشیه‌ای و سکونتگاه‌های غیررسمی و کودکان کار را مورد توجه قرار داده‌اند. این تمرکز را می‌توان یک نقطه قوت دانست؛ زیرا منابع محدود را به گروه‌هایی اختصاص می‌دهد که در معرض ریسک بالاتری قرار دارند. بااین‌حال، پراکندگی جوامع هدف میان دستگاه‌های متعدد، ضرورت وجود سازوکاری مرکزی برای جلوگیری از هم‌پوشانی، خلأ پوشش و موازی‌کاری را برجسته می‌کند.

۶. ارزیابی حکمرانی بودجه‌ای آسیب‌های اجتماعی در بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم

۶-۱. تمرکز نهادی در اختصاص بودجه آسیب‌های اجتماعی

ساختار تخصیص بودجه فوق‌العاده کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴ به‌شدت متمرکز است. از مجموع حدود ۴۳۷ میلیارد تومان اعتبار ابلاغی نهایی به ۹ دستگاه، سازمان بهزیستی با سهم حدود ۴۱ درصد (حدود ۱۷۸ میلیارد تومان، شامل ۲۸ میلیارد هزینه‌ای و ۱۵۰ میلیارد تملک‌دارایی سرمایه‌ای) و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با سهم حدود ۲۵ درصد (۱۰۷ میلیارد تومان هزینه‌ای) مجموعاً حدود ۶۶ درصد منابع را در اختیار دارند. با افزودن قوه قضائیه (حدود ۸ درصد)، نزدیک به سه‌چهارم اعتبارات در سه نهاد متمرکز شده است. سهم سایر دستگاه‌ها (بسیج، هلال‌احمر، وزارت علوم، فراجا، امور دانشجویان و وزارت کار) بین ۲ تا ۶ درصد متغیر و محدود است.

این تمرکز از یک‌سو امکان تجمیع تخصص و منابع در دو بازیگر اصلی (بهزیستی به‌عنوان محور مددکاری و زیرساختی، وزارت بهداشت به‌عنوان محور سلامت‌محور) را فراهم می‌کند، اما از سوی‌دیگر وابستگی بیش‌ازحد به دو نهاد و کاهش نقش عملیاتی سایر دستگاه‌ها را به‌دنبال دارد. الگوی تمرکز با جایگاه قانونی سازمان امور اجتماعی به‌عنوان دبیرخانه شورای اجتماعی کشور و متولی بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم همخوان است، اما در عمل باعث شده است توزیع منابع بیشتر «دستگاهی‌محور» باشد تا «مسئله‌محور» یا منطقه‌ای متوازن.

۶-۲. داوری تحلیلی سنجه دوم: قابلیت ردیابی و پاسخ‌گویی بودجه‌ای

ردیابی بودجه در سطح کلان نسبتاً شفاف است. ردیف ۱۰۵۰۳۰ سازمان امور اجتماعی مشخص است، مبلغ کل ۲۰۰۰ میلیارد تومان در قانون بودجه ۱۴۰۴ (کاهش ۱۶.۷درصدی نسبت به مصوب ۱۴۰۳) اعلام شده و حدود ۱۸ درصد آن (۴۳۷ میلیارد تومان) به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه تخصیص یافته است. جداول تفصیلی برنامه‌ها، فعالیت‌ها، اهداف کمّی، جامعه هدف و محل اجرا برای هر دستگاه ارائه شده و منبع داده‌ها گزارش مصوب شورای اجتماعی کشور و سازمان برنامه و بودجه است.

با این حال، پاسخ‌گویی عملیاتی ضعیف‌تر است. در بخش عملکرد تقریباً همه دستگاه‌ها (به‌جز بهزیستی و تا حدی وزارت بهداشت و علوم) اعلام شده که «هیچ مبلغی اختصاص نیافته» درحالی‌که در سطح کلان تأکید شده سازمان برنامه و بودجه «تمامی اعتبارات مصوب را به‌طور کامل تخصیص داده است». این تناقض نشان‌دهنده شکاف بین ابلاغ کلان و تخصیص واقعی به دستگاه‌هاست و قابلیت ردیابی جریان مالی از ردیف ۱۰۵۰۳۰ تا اجرای فعالیت‌ها را مختل می‌کند. علاوه‌بر این، ترکیب اعتبارات تقریباً کاملاً هزینه‌ای است (به‌جز یک ردیف تملک‌دارایی در بهزیستی برای خرید خودروی اورژانس اجتماعی) و سازوکار نظارت پسینی بر اثربخشی (تغییر شاخص‌های آسیب در محلات/گروه‌های هدف) به‌صورت نظام‌مند گزارش نشده است. گزارش‌دهی سالانه دبیرخانه به شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجلس و هیئت وزیران پیش‌بینی شده، اما داده‌های ارائه شده در متن نشان می‌دهد که این سازوکار هنوز به سطح ردیابی دقیق هزینه کرد و نتیجه نرسیده است.

۶-۳. داوری تحلیلی سنجه سوم: نسبت پیشگیری به درمان در ساختار بودجه‌ای آسیب‌های اجتماعی

ساختار بودجه به‌طور غالب «مداخله‌ای-درمانی/حمایتی» است و سهم پیشگیری اولیه و ساختاری محدودتر است.

- **پیشگیری:** بخش قابل توجهی از برنامه‌های وزارت علوم (مهارت‌های اجتماعی خوابگاهی، شبکه همسالان، هنر و بازی محیطی)، سازمان امور دانشجویان (آموزش پیشگیری از مواد، خودمراقبتی، سلامت روان)، بسیج (خدمات مشاوره‌ای محله‌محور طرح کرامت و تربیت هویت جنسی)، هلال‌احمر (تاب‌آوری و امیدآفرینی نوجوانان و جوانان حاشیه)، فراجا (همیاران آرامش اجتماعی مسجدمحور و سواد دیجیتال) و بخشی از فعالیت‌های بهزیستی و بهداشت (آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی، پروتکل‌های پیشگیری از خودکشی) ماهیت پیشگیرانه دارند.
- **درمان / مداخله پس از بروز آسیب:** سهم عمده اعتبارات بهزیستی (مداخلات مددکاری بازماندگان از تحصیل، حمایت معیشتی و تحصیلی، خدمات مراقبت پیگیرانه خودکشی)، وزارت بهداشت (مراکز سراج، درمان زنان باردار و کودکان مبتلا به اختلال مصرف مواد، طرح پنجره نو دانشجویان)، قوه قضائیه (حمایت قضایی زنان آسیب‌دیده، مشاوره محاکم اطفال، طرح‌های رویش و فرصت، مراکز مهر خانواده) و وزارت کار (شناسایی و حمایت کودکان کار) معطوف به مداخله پس از وقوع آسیب است.

تقریباً تمام اعتبارات هزینه‌ای است و سرمایه‌گذاری زیرساختی (به‌جز خرید خودروی اورژانس اجتماعی) ناچیز است. این الگو نشان می‌دهد اولویت عملیاتی بر پاسخ سریع به موارد موجود و خدمات جاری متمرکز شده است و سرمایه‌گذاری بلندمدت پیشگیرانه (توسعه زیرساخت‌های اجتماعی محلی، نظام‌های داده‌ای یکپارچه پایدار، یا برنامه‌های ساختاری کاهش عوامل خطر) سهم کمتری دارد. نسبت تقریبی پیشگیری به درمان/مداخله در حدود ۳۰–۴۰ درصد پیشگیری در برابر ۶۰–۷۰ درصد مداخله برآورد می‌شود، هرچند تفکیک دقیق به‌دلیل هم‌پوشانی برخی فعالیت‌ها دشوار است.

۴-۶. داوری تحلیلی سنجه چهارم: میزان هم‌راستایی نهادی بودجه با سیاست‌های کلان اجتماعی

هم‌راستایی در سطح نهادی و حقوقی نسبتاً بالاست. سازمان امور اجتماعی به‌عنوان متولی بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم و دبیرخانه شورای اجتماعی کشور (براساس آیین‌نامه مصوب ۱۳۹۶ و اساسنامه ۱۴۰۴) نقش هماهنگی، تدوین پیش‌نویس سیاست‌ها، نظارت بر هزینه‌کرد و تهیه گزارش سالانه را برعهده دارد. برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه مستقیماً به اولویت‌های شورای اجتماعی (پیشگیری و مقابله با آسیب‌ها، ارتقای سرمایه اجتماعی، هماهنگی دستگاه‌ها و سمن‌ها) و احکام برنامه هفتم پیوند خورده‌اند. تمرکز بر گروه‌های آسیب‌پذیر (زنان سرپرست خانوار، کودکان بازمانده از تحصیل، دانشجویان، نوجوانان حاشیه، کودکان کار، افراد دارای افکار خودکشی) و رویکرد ترکیبی مددکاری- سلامت- قضایی- محله‌محور با سیاست‌های کلان همخوان است.

نقاط ضعف هم‌راستایی عبارت‌اند از:

- کاهش ۱۶.۷ درصدی بودجه ردیف ۱۰۵۰۳۰ نسبت به سال قبل که با تأکید برنامه هفتم بر تقویت برنامه‌های فوق‌العاده در تضاد نسبی قرار دارد.
- شکاف تخصیص واقعی (به‌ویژه صفر بودن تخصیص اعلام شده برای چندین دستگاه) که هماهنگی نهادی را تضعیف می‌کند.
- غلبه رویکرد هزینه‌ای کوتاه‌مدت بر سرمایه‌گذاری ساختاری که با اهداف بلندمدت ارتقای سرمایه اجتماعی و کاهش پایدار آسیب‌ها فاصله دارد.
- تمرکز شدید منابع در دو دستگاه که خطر کاهش مشارکت واقعی سایر نهادها و سمن‌ها را افزایش می‌دهد.

۷. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بررسی عملکرد بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت از منظر قانون بودجه سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد فاصله معناداری میان حکم قانونی و تحقق بودجه‌ای آن وجود دارد. ردیف ۱۰۵۰۳۰ سازمان امور اجتماعی کشور با ۲۰۰۰ میلیارد تومان اعتبار مصوب (کاهش ۱۶،۷ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۳) تعیین شده است. از این مبلغ فقط حدود ۴۳۷ میلیارد تومان (معادل ۲۲ درصد) به برنامه‌های فوق‌العاده ۹ دستگاه اجرایی اختصاص یافته است. توزیع منابع به‌شدت متمرکز است: سازمان بهزیستی با حدود ۴۱ درصد و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با حدود ۲۵ درصد، نزدیک به دوسوم اعتبارات را در اختیار دارند و با افزودن قوه قضائیه، سهم سه دستگاه اصلی به حدود سه‌چهارم کل منابع می‌رسد. سایر دستگاه‌ها (بسیج، هلال احمر، وزارت علوم، فراجا، سازمان امور دانشجویان و وزارت تعاون) سهم‌های محدود ۲ تا ۶ درصدی دارند.

ترکیب اعتبارات تقریباً به‌طور کامل هزینه‌ای است و سرمایه‌گذاری زیرساختی پایدار ناچیز است. برنامه‌ها عمدتاً ماهیت مداخله‌ای- درمانی و حمایتی دارند و سهم پیشگیری ساختاری و بلندمدت محدودتر است. تمرکز بر گروه‌های پرریسک (زنان سرپرست خانوار، کودکان بازمانده از تحصیل، دانشجویان، نوجوانان مناطق حاشیه‌ای، افراد دارای افکار خودکشی و کودکان کار) نقطه قوت محسوب می‌شود، اما پراکندگی جوامع هدف میان دستگاه‌های متعدد و ضعف سازوکار هماهنگی مرکزی، خطر هم‌پوشانی و خلأ پوشش را افزایش می‌دهد.

چالش‌های کلیدی عبارت‌اند از:

- ابهام در تعریف عملیاتی «برنامه‌های فوق‌العاده» و تمایز آنها از فعالیت‌های عادی دستگاه‌ها؛
- ضعف قابلیت ردیابی و پاسخ‌گویی بودجه‌ای (تناقض میان ادعای تخصیص کامل اعتبارات در سطح کلان و عدم تخصیص واقعی به چندین دستگاه)؛

- غلبه رویکرد هزینه‌ای کوتاه‌مدت بر سرمایه‌گذاری ساختاری؛
- وجود ردیف بودجه‌ای مشخص، تدوین جداول تفصیلی با اهداف کمّی و جامعه هدف، و تمرکز نسبی منابع بر گروه‌های آسیب‌پذیر، زمینه مناسبی برای مداخله و نظارت فراهم کرده است. بااین‌حال، کاستی‌های موجود در سازوکار تخصیص، ردیابی و پاسخ‌گویی، تحقق اهداف پیش‌بینی شده را با محدودیت جدی مواجه ساخته است.

پیشنهادهای سیاستی

اعتبارات برنامه‌های فوق‌العاده به‌جای تجمیع در ردیف وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی)، مستقیماً در ردیف بودجه دستگاه‌های مجری پیش‌بینی و درج شود تا شفافیت و پاسخ‌گویی افزایش یابد.

سازمان برنامه و بودجه مکلف شود گزارش تفصیلی تخصیص و هزینه‌کرد واقعی هر دستگاه را به‌صورت فصلی به شورای اجتماعی کشور و مجلس شورای اسلامی ارائه کند.

شاخص‌های معتبر پایش و ارزیابی اثربخشی براساس تغییر وضعیت آسیب‌ها در گروه‌ها و مناطق هدف تدوین و گزارش سالانه دبیرخانه شورای اجتماعی کشور بر مبنای این شاخص‌ها الزامی گردد.

تحقق کامل حکم قانونی بند «الف» ماده (۸۵) مستلزم بازنگری جدی در شیوه تخصیص، ترکیب منابع و سازوکارهای نظارت و پاسخ‌گویی است تا فاصله میان سیاست‌های کلان برنامه هفتم و اقدامات سالانه دستگاه‌های اجرایی کاهش یابد و نظام مداخله در حوزه آسیب‌های اجتماعی کارآمدتر و پاسخ‌گوتر شود.

منابع و مآخذ

[۱] کرمانی، محسن؛ خضری، فرشید؛ محمدی، فاطمه؛ گنجی، مرتضی و یوسفوند، سامان (۱۴۰۲)، «بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۴۲): احکام مرتبط با آسیب‌های اجتماعی»، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۹۰۹۷.

[۲] کرمانی، محسن (۱۴۰۰)، «بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور ۴۹. وضعیت اعتبارات حوزه آسیب‌های اجتماعی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۸۰۲۰.

[۳] ضرغام تفضار، محمد؛ شیخی، سینا؛ قیدرلو، کمیل (۱۴۰۲)، «آسیب‌شناسی سیاستگذاری در ایران؛ با تأکید بر امر اجتماعی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۸۹۲۵.

[۴] شعبان زاده، ایمان؛ خضری، فرشید؛ گنجی، مرتضی؛ زین العابدینی، اکبر و ظریف، محسن (۱۴۰۴)، «بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ کل کشور (۲۵): آسیب‌های اجتماعی در آینه بودجه»، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۲۱۲۸۲.

[۵] خضری، فرشید (۱۴۰۳)، «بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ کل کشور (۲۸): حوزه آسیب‌های اجتماعی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل: ۲۰۴۵۳.

[۶] توحید، آتشبار (۱۳۹۳). «بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۴ کل کشور ۱۳. بودجه به زبان ساده»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران، شماره مسلسل: ۱۴۰۵۸.

[۷] ورمزیار، حسن؛ جهانگرد، اسفندیار (۱۳۹۱)، «مجموعه مطالعات الگوی مطلوب برنامه‌ریزی برای ایران ۹. بررسی تطبیقی نظام‌های برنامه‌ریزی ایران طی برنامه‌های قبل و بعد از انقلاب اسلامی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۲۵۹۱.

[۸] کرمانی، محسن، یوسفوند، سامان؛ خضری، فرشید؛ گنجی، مرتضی (۱۴۰۲)، «بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۱۶): ارزیابی کلیات لایحه برنامه هفتم توسعه در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل: ۱۹۰۵۹.

[۹] سازمان برنامه و بودجه کشور، سازمان امور اجتماعی کشور (۱۴۰۴)، «برنامه عملیاتی کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴، بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت»، سازمان امور اجتماعی و سازمان برنامه و بودجه کشور.

[۱۰] شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۶)، «آیین‌نامه شورای اجتماعی کشور».
[۱۱] سازمان برنامه و بودجه کشور، سازمان امور اجتماعی کشور (۱۴۰۴)، «برنامه عملیاتی کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی سال ۱۴۰۴، بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت»، سازمان امور اجتماعی و سازمان برنامه و بودجه کشور.
[۱۲] هیئت وزیران (۱۳۵۱)، «قانون برنامه و بودجه کشور».
[۱۳] نورمحمدی، خسرو؛ حسین زاده لنج آبادی، توفیق (۱۴۰۰)، «تأملی بر روش‌های برنامه‌ریزی، برنامه‌ریزی جامع در برابر برنامه‌ریزی هسته‌های کلیدی خط‌دهنده»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل:۱۷۵۲۷.
[۱۴] رجب پور، حسین (۱۳۹۸)، «آسیب‌شناسی نظام برنامه‌ریزی.۱ مروری بر تحولات نظام برنامه‌ریزی در ایران»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل:۱۶۷۸۶.
[۱۵] اساسنامه سازمان امور اجتماعی کشور(۱۴۰۴).
[۱۶] بیانات مقام معظم رهبری (رهبر شهید(ره)) در تاریخ ۱۳۹۵/۰۲/۱۱،
https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33134

عنوان: ارزیابی عملکرد بند «الف» ماده (۸۵) قانون برنامه هفتم پیشرفت (از منظر قانون بودجه ۱۴۰۴)

DOI: https://doi.org/10.22034/mrc.report.22025
Permanent Link: https://report.mrc.ir/article_12049.html
Publisher : Islamic Parliament Research Center of Iran

گزیده سیاستی

تمرکز اعتبارات در چند دستگاه و ضعف ردیابی تخصیص‌ها، اجرای برنامه‌های پایش و کاهش آسیب‌های اجتماعی را با چالش مواجه کرده است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۵۸۵۵-۱۵۸۷۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وب‌سایت: rc.majles.ir